

Hoofdstuk 9 De molenbiotoop

Inhoud	pagina
9.1. Inleiding	04
9.1.1. Recht op wind en water: windrecht en stuwrecht	04
9.1.2. Zicht op de windmolen	05
9.1.3. Omgevingswet: bescherming van de omgeving van molens	05
9.1.4. Het watermolenlandschap	05
9.1.5. Voorwaarden voor zinvol molenbehoud én molenbiotoop	07
9.2. De Molenbiotoop van de windmolen	09
9.2.1. De twee kanten van de molenbiotoop	09
9.2.1.a. De windvang en de biotoopformules	09
9.2.1.b. De beleving van de molen	10
9.2.2. Mogelijkheden tot behoud en verbetering van de molenbiotoop	12
9.2.2.a. Verwerving van draagvlak	12
9.2.2.b. Inspelen op ontwikkelingen rond de molen	13
9.2.2.c. Bescherming via de ruimtelijke ordening	15
9.2.2.d. Het molenpaspoort als basis voor bescherming van molen en biotoop	16
9.3. De organisatie van de biotoopzorg van molens	18
9.3.1. Inventarisatie van de bestaande situatie	18
9.3.2. De organisatie van de biotoopzorg	19
9.3.3. Provinciale molenorganisaties en De Hollandsche Molen	20
9.3.4. Rol van de molenaar bij een molen in eigendom van de overheid	22
9.4. Procedures in de ruimtelijke ordening	23
9.4.1. Omgevingswet en Besluit kwaliteit leefomgeving	23
9.4.2. De omgevingsvergunning	24
9.4.3. Het Omgevingsplan	25
9.4.3.a. Wat mag er wel en niet in de fysieke leefomgeving	25
9.4.3.b. Molenbeschermingszone of vrijwaringszone	26
9.4.3.c. Hoogte van bebouwing en beplanting	26
9.4.3.d. Afwijkingsregeling	27
9.4.4. Participatie en rechtsbescherming	27
9.4.4.a. Participatie	27
9.4.4.b. Rechtsbescherming	28
9.4.5. Overige plannen en besluiten	30
9.5. De windhinder volgens de formule	32
9.5.1. De berekening van de windhinder	32
9.5.2. Enkele rekenvoorbeelden	33
9.5.3. Tussenliggende bebouwing	36
9.5.4. Mitigerende en compenserende maatregelen	37
9.6. Bescherming van het watermolenlandschap	38
9.7. De molenaar als gastheer/vrouw	40
9.8. Tot besluit	40

AANTEKENINGEN

VOORAF

De molenbiotoop is de gehele omgeving waarin de molen functioneert. De omgeving van de molen is aan de ene kant van invloed op het functioneren van de molen. Immers de omgeving van de molen is van invloed op hoeveel wind een windmolen vangt en hoeveel water er naar en van een watermolen stroomt. Ook is de omgeving van invloed op de zichtbaarheid en de beleefbaarheid van de molen. Aan de andere kant is de molen ook van invloed op de omgeving: de molen levert een belangrijke bijdrage aan de landschappelijke kwaliteit en aan de kwaliteit van de leefomgeving. Bij een watermolen is het zelfs zo dat het watermolenlandschap is ontstaan door de aanwezigheid van de molen.

In ieder geval is de inrichting van de omgeving van groot belang voor het functioneren voor het behoud van de molen en daarmee voor de molenaar.

Zowel wind- als watermolens hebben een biotoop. Windmolens moeten immers voldoende wind vangen en voor watermolens is de watertoevoer en -afvoer van belang. Dit hoofdstuk gaat grotendeels over windmolens. De biotoop van windmolens is goed in algemene termen te vatten. Via de molenbiotoopformule, die in verschillende vormen ook is opgenomen in wetten en plannen van de overheid, is de bescherming van de molenbiotoop in de basis geregeld.

De biotoop van watermolens is echter zo specifiek en verbonden met het landschap en de beek of sprengh, dat voor iedere watergedreven molen een aparte beschrijving nodig is. Een goed overleg met de waterschappen is een eerste vereiste om te komen tot een aanvaardbaar water/stuwpeil.

Een groot deel van dit hoofdstuk is van meer algemene aard en van toepassing op wind- en watermolens. Sommige paragrafen zijn gericht op één van beide type molens. Dat wordt dan in de titel van het hoofdstuk of paragraaf vermeld.

Evert Smit †

Dit hoofdstuk van het Handboek wordt opgedragen aan Evert Smit, de grote animator van het werk voor de molenbiotoop.

9.1 INLEIDING

De tijd ligt ver achter ons dat elke molen als werktuig in gebruik was. Poldermolens voerden het water uit dieper gelegen gebieden af, en als de molenaar te laat zijn zeilen voorlegde en de vang lostrok om de molen in beweging te zetten, dan stonden boze boeren al gauw bij hem op de stoep. Ook de korenmolenaar was vaak dag en nacht in touw om meel te produceren voor de bakker of veevoer voor de boer. Er kon geen dag worden gemist en elke wind moest benut worden. Ook telde ons land in de 18e en 19e eeuw honderden industriële molens, alleen al in de Zaanstreek stonden ruim 1200 industriële windmolens. Ze waren in gebruik als zaagmolens, pelmolens en voor de productie van onder andere verf, olie en mosterd. Hetzelfde geldt voor de watermolens in Limburg, Brabant, Gelderland en Overijssel. Ook deze werden professioneel gebruikt voor het malen van meel, het slaan van olie en het zagen van planken.

9.1.1. *Recht op wind en water: windrecht en stuwrecht*

Het spreekt vanzelf dat bij deze werkende molens aan de energiebron, de wind of het water, geen afbreuk mocht worden gedaan. Vroeger al wist men hoe snel het vermogen van een molen terugloopt als de wind in kracht afneemt. Vanaf het ontstaan van de windmolens hadden de feodale heren de touwtjes strak in handen. Niet iedereen kon zomaar ergens een windmolen bouwen: hiervoor was de toestemming nodig van de hogere heer in de vorm van een windbrief. Hierin gaf de heer eigenlijk de wind in pacht. Natuurlijk lette hij er zorgvuldig op dat elke nieuwe molen geen bedreiging zou vormen voor eigen nabijgelegen molens, want dat zou inkomstenderving betekenen.

Sommige molens waren bovendien banmolens: ze lagen in een zogenaamd bangebied en alle inwoners van dit gebied waren verplicht hun graan op deze ene banmolen te laten malen en dus ook de prijs te betalen die de banheer bepaalde. Wanneer naburige molenaars in het bangebied graan ophaalden om bij hen goedkoper te malen, konden zij hiervoor gestraft worden.

De molenaar zelf was meestal een eenvoudige pachter. Hij kreeg een pachtcontract en moest instaan voor het onderhoud van het draaiende werk van de molen. Bij de aanvang van het pachtcontract werd er een prijs gemaakt: een zorgvuldige beschrijving van de staat van de draaiende molenonderdelen. Bij het eindigen van het contract werd dan alles zorgvuldig gecontroleerd en de meer- of minwaarde berekend. Het staande werk moest door de eigenaar of de heer onderhouden worden.

Het stuwrecht is het zakelijke recht om het water op het voor de watermolen gewenste peil te brengen of aan de gewone loop te onttrekken en daarmee het rad van een watermolen in beweging te brengen. Ooit had iedereen het recht een watermolen te bouwen en een stuw of sluiswerk in een waterloop te plaatsen, op voorwaarde dat anderen geen schade leden. Met de komst van de feodale heren kwam hier verandering in. Het molenrecht, het recht om een watermolen te bouwen en uit te baten, kwam in handen van de landsheer en de plaatselijke heren. Het stuwrecht, het recht om het water van een waterloop tot een bepaald peil op te stuwen en daarmee het rad van een watermolen in beweging te brengen, werd een noodzakelijk toevoeging aan het molenrecht. Degene die beschikte over het molenrecht, beschikte ook over het stuwrecht. In de Franse tijd zijn de heerlijke

rechten (als visrecht, banrecht) komen te vervallen, maar molen- en stuwrecht zijn dankzij een overgangswet uit 1829 na de oprichting van het Burgerlijk Wetboek gebleven.

Er is discussie gaande of het stuwrecht nog steeds bestaat en of de watermolenaar zich hierop kan beroepen om te garanderen dat de molen onbelemmerd wateraanvoer kan krijgen. Een veel ingenomen standpunt is dat de stuwrechten zijn verdwenen bij de ruilverkaveling. Maar dit is uiteraard niet overal het geval.

Het windrecht, zoals vastgelegd in windbrieven om de vrije windtoetreding tot de molen te garanderen, verdween in de 19e eeuw. Op basis van de ontstane praktijk werden praktijknormen ontwikkeld en ontwikkelde zich het begrip molenbiotoop. Bij veel poldermolens werd de vrije windvang beschermd in de Keur van het waterschap. Deze zijn nog steeds van kracht. Sinds de invoering van de Omgevingswet in 2024 is de Keur vervangen door de waterschapsverordening.

9.1.2. Zicht op de windmolen

Naast de windvang is een tweede aspect van de molenbiotoop belangrijk geworden en dat is de landschappelijke en stedenbouwkundige inpassing. Vroeger was die vanzelfsprekend. De zichtbaarheid heeft dus vaak een cultuurhistorische achtergrond: vroeger was de molen al van veraf te zien en bij poldermolens konden de molens ook naar elkaar seinen om bijvoorbeeld hoog water of storm aan te geven. Als de windvang goed was, zag je de molen en speelde hij zijn rol in het landschap en het dorpsbeeld. De molen domineerde vaak het beeld. Nu is dat niet meer zo en moeten we vechten om de molens in het zicht te houden of weer in het zicht te krijgen.

Voor de bewoners van een dorp of stad is de molen allereerst een karakteristiek element in hun woonomgeving; het belang van windvang voor de molen realiseren zij zich meestal niet. Juist de eisen die de windvang stelt komen in strijd met andere, ook heel reële belangen en wensen zoals woningen en bomen. Echter een omgeving die past bij de eisen die een molen stelt, is een voorwaarde voor een werkende molen. Die kant van de zaak moeten we sterker uitdragen benadrukken. Want die werkende molen is ook onderdeel van de leefbaarheid van omwonenden.

9.1.3. Omgevingswet: bescherming van de omgeving van molens

Sinds de oprichting van de Vereniging De Hollandsche Molen in 1923 is de aandacht voor molens gegroeid, zowel bij de bevolking als bij de overheid. Dit heeft ertoe geleid dat de molens, op een enkele uitzondering na, tot monument zijn verklaard. Monumenten die een grote cultuurhistorische, educatieve en toeristische waarde hebben en als extra toegevoegde waarde hebben dat het werktuigen zijn: een molen draait en maalt, slaat of zaagt.

Helaas waren jarenlang wel de molens als monument beschermd via de Monumentenwet, later de Erfgoedwet, maar was de omgeving van molens als behorend bij de molen niet wettelijk beschermd. De Omgevingswet (2024) heeft daar verandering in gebracht. Artikel 5.130 (behoud cultureel erfgoed) van het Besluit Kwaliteit Leefomgeving regelt dat gemeenten de omgeving van monumenten moeten beschermen met het oog op aantasting, ontsiering of beschadiging van het monument. In de toelichting op het artikel wordt de windvang van de molen specifiek genoemd met als reden dat een niet draaivaardig molen zal vervallen.

Door de overheid wordt veel geld besteed aan onderhoud en restauratie van molens. Het vergt een grote inspanning van moleneigenaren om met een beperkt budget de molen in goede staat te houden. Daarnaast is de inzet van molenaars bepalend voor de toekomst van de molen als werktuig.

9.1.4. *Het watermolenlandschap*

Wie goed kijkt, ziet dat watermolens op logische plekken in het landschap zijn gebouwd. Ze maken slim gebruik van dat natuurlijke landschap. Door de eeuwenlange opstuwing van het water hebben watermolens op hun beurt het bekenlandschap vormgegeven. Dat leverde bijzondere landschappen en waardevolle natuur op.

Watermolens werden gebouwd op logische plekken in het landschap: plekken waar genoeg water was, genoeg verval en waar het gemakkelijk was om een molen te bouwen, bijvoorbeeld daar waar het beek- en sprengendal smal was. Vanuit die plek vervulden ze in het verleden een belangrijke rol in de landbouwkundige en economische ontwikkeling van een gebied.

Doordat watermolens het beekdal afdamden, konden mensen op deze plek de beek oversteken. Zo werden watermolens knooppunten in het historische wegennetwerk. Op oude kaarten zijn die oude wegen vaak goed te zien.

Watermolens volgen niet alleen de logica van het landschap; in de afgelopen eeuwen hebben watermolens het landschap ook gevormd. Zo ontstond bij elke watermolen een watermolenlandschap. Zo'n landschap bestaat grofweg uit:

- De watermolen zelf en de bijbehorende gebouwde monumenten zoals dammen, stuwtsjes, schuren.
- De direct-gerelateerde oppervlaktewateren (zoals een weijer of vijsvijver en sloten), vloeiveiden en infrastructuur (wegen, bruggen).
- Het hydrologische invloedgebied van het opgestuwde water (de zogenaamde 'stuwschaduw').

Het watermolenlandschap van De Collse Molen is bestempeld als een half-natuurlijk cultuurlandschap, waarin de mens haar sporen heeft achtergelaten.

Juist die hydrologie is kenmerkend voor een watermolenlandschap: doordat het water in de beek omhoog werd gezet, zodat er meer verval was om de molen te laten draaien, werd het achterliggende gebied natter. Soms ging het om een gebied

van wel twee kilometer stroomopwaarts. In de loop van honderden jaren ontstonden in deze nattere gebieden specifieke veenachtige bodems met specifieke, waardevolle (natte) natuurwaarden. Ook het stuwlandschap – vaak molenbroek of vloed genaamd – had een specifieke, herkenbare inrichting.

De omgeving van een watermolen is nog steeds van belang voor het functioneren van die molen. Hoewel historische watermolenlandschappen vaak landschappelijk zijn vervlakt, zijn ze op veel plekken nog steeds te beleven. Sommige kunnen een heel natuurlijke aanblik hebben als er, afgezien van het gevoerde stuwbeheer, nauwelijks andere menselijke activiteiten plaatsvinden. Een mooi voorbeeld is het landschap rond de Venbergse molen bij Valkenswaard met veel natte broekbossen en veenmoeras. Is de menselijke invloed groter, dan zie je meer afwisseling van veenmoeras en moerasbos vochtige, jaarlijks gehooide, niet of nauwelijks bemeste graslanden, vaak begrensd door houtwallen.

9.1.5. Voorwaarden voor zinvol molenbehoud én molenbiotoop

Als moleneigenaar en molenaar kunnen we niet stilzitten als het om behoud van de molen én de molenbiotoop gaat. Het vergt een grote inspanning van moleneigenaren om met een beperkt budget de molen in goede staat te houden. Daarnaast is de inzet van molenaars bepalend voor de toekomst van de molen als werktuig. Zij laten de molen draaien en malen en hierdoor wordt het beste onderhoud gegarandeerd. Alleen als voldoende wind naar de molen kan stromen kan deze zijn werk blijven doen.

Zo zien we dat zinvol molenbehoud minimaal drie eisen stelt:

- De molen moet in bouwkundig goede staat zijn.
- Er moet een (goed opgeleide) molenaar zijn.
- Er moet een goede windtoevoer naar en een goede windafvoer vanaf de molen zijn.

Vanuit cultuurhistorie en het landschap moeten we daar een eis aan toevoegen:

- De molen moet een markante en vooral zichtbare plaats in zijn omgeving hebben.

En wil ons werk succes hebben dan moet worden voldaan aan een laatste eis:

- De molen moet door de bevolking als een belangrijk onderdeel van haar leefomgeving worden gezien, de molen moet worden beleefd als 'onze' molen.

In het volgende hoofdstuk worden de verschillende aspecten nader besproken.

*Een molenbiotoop zoals iedere
moleenaar zich die wenst.
De Hiemerter Mole, Burgwerd.*

9.2 DE MOLENBIOTOOP VAN DE WINDMOLEN

9.2.1 De twee kanten van de molenbiotoop

De molenbiotoop kun je letterlijk van twee kanten bekijken: vanuit de molen naar de omgeving en vanuit de omgeving naar de molen toe. Het eerste komt hieronder in de paragraaf *windvang en de biotoopformule* aan de orde, het tweede in de paragraaf *beleving van de molen*.

9.2.1a De windvang en de biotoopformules

De 1:100 en 1:30 regel

In het boek *Zwaaiende Wieken* van H.A. Visser uit 1946 zijn de praktijknormen voor de windvang vastgelegd in een eenvoudige regel, de zogenaamde 1:100-regel. Deze regel houdt in dat elke 100 meter verder van de molen het obstakel 1 meter hoger mag zijn. Een boerderij in het open landschap met een nokhoogte van bijvoorbeeld 10 meter dient dus op een afstand van minstens één kilometer van de molen te worden gebouwd en niet dichterbij. En andersom geredeneerd mag een gebouw op 300 meter afstand van de molen maximaal 3 meter hoog zijn. Wat voor gebouwen geldt, geldt ook voor bomen. Bomen en boomgroepen hebben nog een extra nadeel voor de windvang van de molen. Zij houden met hun bladerkroon de wind enige tijd vast, waardoor er grote turbulentie optreedt en de wind met sterk wisselende kracht op de molen afkomt. Het verschijnsel hollen en stilstaan van de molen is het weinig gewaardeerde gevolg.

Sterk wisselend optredende krachten geven het gevlucht een te grote versnelling, waardoor het gaande werk te zwaar wordt belast. Vooral buig weer verhoogt de risico's voor de malende molen. Obstakels die te dicht bij een molen staan, houden de wind weg van de onderste helft van het gevlucht, terwijl de bovenste helft de volle belasting ondergaat. Het zal niemand verbazen dat de krachten die dan optreden in de askop en in de kap van de molen zeer ongelijk zijn verdeeld. Daardoor kan in het ergste geval asbreuk het gevolg zijn waardoor de molenaar zijn wiekenkruis verspeelt.

Een molen waarin graan tot meel wordt gemalen, dient een regelmatige gang te hebben. Voor een gelijkmatig product is dit een vereiste. Zo zien we dat de omgeving van de molen bepalend is voor het al of niet goed functioneren van deze molen.

Gelet op de reeds aanwezige obstakels in stedelijk gebied, geldt in steden en dorpen vaak de 1:30 regel. Dat betekent dat bijvoorbeeld op 300 meter afstand tot de molen de maximaal toegestane hoogte niet 3 meter is, maar 9 meter hoog mag zijn. De gedachte daarachter is dat er in stedelijk gebied al veel andere obstakels zijn die een belemmering opleveren, zoals gebouwen en bomen.

De molenbiotoopformule van De Hollandsche Molen

De norm van Visser is nog steeds een handige vuistregel voor het bepalen van de hoogte van gebouwen en bomen in de directe omgeving van molens. Later is de norm beter onderbouwd en verder verfijnd. In 1982 verscheen het rapport *De inrichting van de omgeving van molens* van De Hollandsche Molen.

In paragraaf 9.6. wordt de berekeningswijze die in dit rapport wordt gehanteerd, de molenbiotoopformule van De Hollandsche Molen, uitgewerkt en van voorbeelden voorzien.

Een eerste verfijning die in deze formule wordt toegepast is het verdisconteren van de hoogte van de askop boven het maaiveld. Ten tweede is onderscheid gemaakt naar het soort omgeving waarin de molen staat: open, ruw/halfopen en gesloten.

- Open: vlak land met alleen oppervlakkige begroeiing (gras) en soms geringe obstakels. Bijvoorbeeld startbanen, weiland zonder windsingels, braakliggend bouwland.
- Ruw/halfopen: bouwland met afwisselend hoge en lage gewassen. Grote obstakels (rijen bebladerde bomen, lage boomgaarden enzovoort) met onderlinge afstanden van omstreeks tien tot vijftienmaal hun hoogte. Wijngaarden, maisvelden endergelijke.
- Gesloten: bodem regelmatig en volledig bedekt met vrij grote obstakels, met tussengelegen ruimten niet groter dan enkele malen de hoogte van de obstakels. Bijvoorbeeld bossen en lage bebouwing.

De eerste honderd meter

Het is gebleken dat de verstoring van de wind direct achter een obstakel zeer groot is. Obstakels binnen de 100 meter leiden tot aanzienlijke fluctuaties en turbulenties met mogelijk grote schade aan het wiekenkruis en de as tot gevolg. Bij grondzeilers moet daarom de eerste 100 meter vanuit het hart van de molen geheel vrij te zijn van bebouwing of beplanting. Bij belt-, berg- of stellingmolens mogen de obstakels in ieder geval niet boven de belt, berg of stelling uitkomen.

Aandachtspunten bij de hoogteberekening

De formule van De Hollandsche Molen is vrij algemeen als uitgangspunt aanvaard en in gemeentelijke bestemmingsplannen, tegenwoordig omgevingsplannen, toegepast. Ook de 1:100 en 1:30 regel wordt overigens door verschillende gemeenten gebruikt in hun ruimtelijke regels, bijvoorbeeld in de provincie Zuid-Holland, waar de provincie deze regel voorschrijft.

Het begrip van de formule kent de volgende aandachtspunten. De formule geeft aan welke invloed een belemmering heeft op de toestroming van de wind uit de richting waarin die belemmering zich bevindt. Als de wind in een cirkelsegment van bijvoorbeeld 10° wordt tegengehouden, betekent dat natuurlijk niet dat de windvang van de molen daardoor in totaal met $10/360$ afneemt. De wind waait immers niet steeds uit dezelfde hoek. Aan de andere kant heb je ook te maken met het effect van een belemmering op de afstroming van de wind en daar werkt de factor afstand weer anders. Hoe belangrijk een belemmering is, hangt ook af van de nog aanwezige windvang bij een molen veroorzaakt door reeds aanwezige obstakels. Als die al slecht is, mag er zeker niet nog meer hinder bijkomen. Bij alle berekeningen moet steeds worden bedacht dat het vermogen van een molen veel sterker afneemt dan de windvang. Als de windvang daalt tot 90%, daalt het vermogen met de derdemacht van die factor, dus tot 73%. Bijna niemand realiseert zich dat.

De beoordeling van wat acceptabel is, is niet eenvoudig. De formule is een heel belangrijk startpunt. De formule gaat uit van een windvang van 95%. Er is dus al rekening gehouden met een verlies van vermogen van 14 %.

Hiervoor is gekozen omdat bij een reductie van de totale windvang met 5% de molen nog zonder grote problemen in bedrijf kan zijn. Een nog grotere windreductie leidt al gauw tot een reductie in het molenvermogen van 25%, waardoor een onwerkbaar situatie dreigt te ontstaan.

Windtabel	
Snelheid	Vermogen
100%	100%
95%	86%
90%	73%
80%	51%
70%	34%
60%	22%
50%	13%

Berekenen van de windeffecten van obstakels

De toepassing van één van beide regels of formules is een eerste benadering, die gevolgd moet worden door een preciezer beoordeling als de norm wordt overschreden. Met het toenemend aantal (dreigende) obstakels rond molens wordt de behoefte aan een methode om de hinder van een individueel object te kunnen berekenen steeds groter. In de praktijk blijkt dat een gecompliceerde zaak te zijn. Windtunnelproeven kunnen een goed maar kostbaar hulpmiddel zijn. Bij het toepassen hiervan blijkt vaak dat de resultaten uit een windtunnelonderzoek een veel te positief beeld schetsen. Steeds vaker wordt tegenwoordig gebruikt gemaakt van computermodellen om de windeffecten van obstakels te berekenen. Bij de modellering hiervan kunnen ook de bestaande belemmeringen rond de betreffende molen worden meegenomen. De kwaliteit van de resultaten staat en valt met welke informatie je in het model stopt en met welke nauwkeurigheid.

Wát er ook uit de modellen komt, het vrijhouden van bebouwing en beplanting in een cirkel met een straal van minimaal 100 meter rond de molen blijft van het allergrootste belang.

9.2.1.b De beleving van de molen

De molenaar beleeft de molen in de eerste plaats van binnenuit, als een werktuig waarmee moet worden gewerkt en dat heel goed moet worden verzorgd. Molenaars hebben de nadruk altijd erg op de windvang gelegd. Bijna ieder ander beleeft de molen van buitenaf, als onderdeel van het landschap en van zijn of haar leefomgeving. De zichtbaarheid en de beleving van de molen zijn belangrijke aspecten van de betekenis of waarde van de molen waaraan in het verleden (te) weinig aandacht is besteed. Deze eenzijdige aandacht voor windvang is niet verstandig. Hiermee mis je een wezenlijk deel van de cultuurhistorische betekenis van de molen: zijn plaats in het landschap en in de ontwikkeling van het landschap. Ook mis je de aansluiting bij de manier waarop andere mensen de molen beleven. Dat is jammer omdat een goede windvang en een goede landschappelijke inpassing voor een groot deel samengaan. Ook is draagvlak nodig voor het behoud van de molen en de molenbiotoop.

Openheid rond de molen

Molens vragen openheid om zich heen. Dat is niet alleen goed voor de windvang maar ook voor het vrije zicht op de molen in het landschap. We moeten daarom ook met dat argument de openheid rond de molen proberen te behouden of terug te winnen. Dat zal ook de omwonenden sterker aanspreken. Daarmee kunnen we ook het molenbelang hopelijk tot een breder gedragen belang maken. Het gaat bij de inpassing van een plan rond de molen niet alleen om openheid maar ook, en soms nog sterker, om zichtlijnen naar de molen. In een bebouwd gebied is dat vanzelfsprekend. Niet voor niets bouwde men belt-/berg- en stellingmolens, want alleen op die manier kreeg men voldoende wind. Ook in het landelijk gebied is volstrekte openheid zelden een haalbare situatie. We moeten streven naar een situatie waarin de molen een hoofdelement in het landschap is zonder aan andere belangrijke landschappelijke aspecten te veel tekort te doen. Zoals zo vaak gaat het erom, rekening houdend met andere belangen, een optimale oplossing te vinden, het aanvaardbare compromis dat in een vol land als Nederland meestal onvermijdelijk is. Als we daarin slagen kunnen we heel wat bondgenoten winnen.

Herstel watermolenlandschappen

Zoals eerder opgemerkt is elke watermolen met zijn watermolenbiotoop uniek. Elk watermolenlandschap heeft zijn eigen historie en landschappelijke kwaliteiten en vraagt bij herstel van zijn functie om andere oplossingen. In het ene geval is juist verdroging een bedreiging (bijvoorbeeld in Brabant), in het andere geval zijn juist overstromingen een probleem (bijvoorbeeld in Limburg). Daarnaast zijn er ecologische vraagstukken zoals herstel van de oorspronkelijke loop van de beek, de aanleg van een vispassage of een peilbeheer dat ook rekening houdt met de landbouwbelangen in de omgeving. Daarnaast kan de watermolen een rol spelen bij klimaatadaptatie door de opvang van water.

Het beleefbaar maken van het watermolenlandschap is ook van belang voor het behoud van en de waardering voor de watermolen. Hierbij is het eveneens goed om nieuw leven te blazen in de historische elementen die nauw zijn verbonden met het watermolenlandschap, zoals de vloeiveide, de boerenschans, een boomgracht en de bijgebouwen van de watermolen.

9.2.2 Mogelijkheden tot behoud en verbetering van de molenbiotoop

9.2.2.a Verwerving van draagvlak

Wie monumenten wil behouden, heeft de meeste kans op succes wanneer hij erin slaagt veel mensen te overtuigen van het belang van monumentenbehoud en ze daarmee aan zijn zijde weet te krijgen. Voor molens is dat niet anders. Het geldt voor de molenbiotoop misschien nog wel sterker omdat de eisen die een goede molenbiotoop stelt snel in conflict komen met andere belangen zoals woningbouw en het behoud van bomen en groen. Het ruimtebeslag van de molenbiotoop is groot en er zijn veel concurrerende ruimteclaims.

Hoe creëer je draagvlak?

In de eerste plaats door te zorgen dat de mensen zich bewust zijn van de molen. Zorg dat in de plaatselijke pers regelmatig iets over de molen valt te lezen. Neem deel aan braderieën, markten en andere lokale festiviteiten. Tuig de molen op bij bijzondere gelegenheden. Haal de mensen naar de molen als zich een gelegenheid voordoet.

*De ideale omgeving voor een molen. Vrij van ieder obstakel dat een goede toetreding van de wind kan verhinderen.
Molen Het Noorden
Oosterend, Texel.*

Nodig omwonenden uit als er groot werk plaatsvindt aan de molen. Rietdekken, roeden vervangen of een reparatie aan de staart zijn interessante gebeurtenissen.

Omwonenden betrekken vraagt meer dan een passieve openstelling op bijvoorbeeld één middag in de maand. Besteed bij het betrekken bijzondere aandacht aan personen die veel raakpunten met de molen hebben, zoals de burens. En natuurlijk ook aan personen die bepalen wat er rond de molen wel en niet kan, zoals het gemeentebestuur (burgemeester, wethouders en raadsleden) en het gemeentelijk apparaat. Onbekend maakt onbemind. Zorgen voor kennis is daarom heel belangrijk: maak duidelijk waarom regelmatig onderhoud nodig is, waarom de molen regelmatig moet draaien en hoe de molenbiotoop en de windvang van de molen werken.

De volgende stap is, duidelijk te maken welke eisen een goede molenbiotoop stelt. De doelgroep wordt daarbij wat enger, al kan het nooit kwaad ook dat breed te etaleren. Doe dat laatste wel voorzichtig. Op hoge toon eisen stellen, levert weinig bondgenoten op. Bewaar dat liever voor echte conflictsituaties. Laat wel de burens en de gemeentemensen eens in de praktijk zien wat bijvoorbeeld een te hoge beplanting betekent voor het draaien van de molen als de wind aan die kant staat. Bedenk bij alles: draagvlak krijg je door positieve actie, door waar dat mogelijk is mee te denken en bij te sturen, door een redelijke opstelling. Ga conflicten niet uit de weg als het niet anders kan, maar het is beter als je zaken aan de voorkant kunt regelen.

9.2.2.b Inspelen op ontwikkelingen rond de molen

Molenaars moeten niet alleen hun eigen belang goed voor het voetlicht brengen, maar ook in de gaten houden wat er om hen heen gebeurt. Dat betekent dat er systematisch moet worden gekeken naar wat zich aandient. Daarbij is de plaatselijke pers heel belangrijk, maar ook goede contacten met burens en de gemeente. Abonneer je bijvoorbeeld ook op de app Omgevingalert of Berichten over uw Buurt of abonneer je op Officielebekendmakingen.nl. Hier krijg je berichten over plannen in de buurt van de molen.

Het moet niet bij kijken blijven, er moet ook actie worden genomen. Niet wachten tot iets officieel wordt aangekondigd of definitief is, maar op het eerste signaal reageren en nadere informatie inwinnen. Als plannen nog geen vaste vorm hebben gekregen, is er vaak heel veel nog bespreekbaar en kan worden gewezen op aspecten die wellicht zijn vergeten, zoals de eisen die een goede molenbiotoop stelt. En vergeet natuurlijk niet de eigenaar van de molen in te lichten. Zeker als er formele stappen moeten worden genomen, is dit vaak de taak van de eigenaar, zoals een stichting of andere organisatie. Pas in een later stadium kan een 'zienswijze' worden ingediend. Dit is meestal de taak van de eigenaar.

Hoe eerder je bij plannen betrokken raakt, hoe makkelijker de bespreking vaak gaat, hoe beter de plannen nog aanpasbaar zijn en hoe minder snel er sprake is van een conflict. Denk daarbij niet alleen aan omgevingsvergunningen en omgevingsplannen, maar ook aan plannen voor landinrichting, landschapsontwikkeling, structuurschetsen en wat er nog allemaal meer te bedenken valt.

De zichtlijnen lijken bij de Doesburgermolen in Ede goed verzorgd te zijn...

Goede contacten op het gemeentehuis zijn buitengewoon nuttig. Probeer daarom een soort bruggenhoofd in het gemeentehuis te vestigen. Denk daarbij aan ambtenaren die zich met ruimtelijke ordening en/of monumentenzorg bezighouden. Als dat lukt, is er een kanaal waarlangs het molenbelang binnen de gemeentelijke organisatie kan worden uitgedragen. Er is dan bovendien iemand die je de weg kan wijzen hoe je de zaken het best aan kan pakken. Verwacht geen dingen die niet waargemaakt kunnen worden. Een ambtenaar zit er uiteindelijk voor het algemeen belang, waaronder de afweging van verschillende belangen. En waar mogelijk is het natuurlijk ook nuttig goede contacten te onderhouden met raadsleden en eventueel met de wethouder. Nodig ze ieder jaar een keer uit op je molen. Nogmaals: vergeet ook niet actief contact te houden over dit soort zaken met de eigenaar van de molen.

Probeer, als de mogelijkheid zich voordoet, ook zelf actie op gang te krijgen. Als de molen last heeft van verwilderde beplanting in de omgeving kan soms een stichting Landschapsbeheer in de provincie bijdragen aan een oplossing daarvan. Ook kan het goed werken om de opstelling van een landschapsplan door de gemeente of de regio uit te lokken om een doelbewuste ontwikkeling op gang te brengen en ongewenste ontwikkelingen te voorkomen.

Soms kunnen plaatselijke historische verenigingen of de lokale Heemschutafdelingen bondgenoten te zijn. Er is geen algemeen recept voor de aanpak te geven en samenwerken kan ook niet altijd. Als er partijen zijn waar je mee kunt samenwerken, maak er dan actief gebruik van.

Als er sprake is van een formele procedure zoals een omgevingsvergunning of een omgevingsplan, maak dan in ieder geval een 'zienswijze' kenbaar aan de gemeenteraad. Doe je dit niet en is de vergunning of het omgevingsplan vastgesteld, dan kan er geen beroep bij de rechter meer worden ingesteld of een verzoek worden gedaan om voorlopige voorziening.

In de meeste gevallen is de molenaar niet bevoegd een zienswijze in te dienen (zie paragraaf 9.3.4.). Dit moet de eigenaar doen, immers het behoud van de molen is officieel zijn belang. Zorg er dus voor dat je de eigenaar, bijvoorbeeld het stichtingsbestuur, zo snel mogelijk op de hoogte brengt van ontwikkelingen rond de molen.

9.2.2.c Bescherming via de ruimtelijke ordening

De bescherming van de molenbiotop is allereerst een zaak van duidelijk maken wat het belang is. Uiteindelijk willen we dat belang natuurlijk ook via officiële regelingen beschermd zien.

...maar als we ca. 100 meter naar het zuiden lopen, blijkt de werkelijkheid geheel anders te zijn.

De beste instrumenten voor bescherming van de molenbiotop zijn het gemeentelijk omgevingsplan, de provinciale omgevingsverordening en de waterschapsverordening. Deze instrumenten vinden hun basis in de Omgevingswet die op 1 januari 2024 in werking is getreden. Hierbij horen ook verschillende besluiten, zoals het Besluit Kwaliteit Leefomgeving. Het is belangrijk dat de bovengenoemde instrumenten voldoende bescherming bieden van erfgoed, de molen als monument en de omgeving van de molen. Vervolgens kent de Omgevingswet veel participatie- en inspraakmogelijkheden en verschillende momenten om in verzet te komen tegen wat een gemeentebestuur of een andere overheid van plan is.

Nogmaals, het juridisch verzet is het laatste stadium. Molenaar en moleneigenaar moeten proberen te voorkomen dat het zover komt. Wat uit overtuiging in een plan wordt opgenomen, houdt immers veel beter stand dan dat wat via beroepsprocedures bij hogere instanties wordt afgedwongen. Uiteraard is dat laatste niet altijd te vermijden.

Burgerparticipatie is verankerd in de Omgevingswet. Het gaat erom dat participatie leidt tot betere plannen en meer draagvlak. De gemeente is verplicht om participatie te organiseren bij het opstellen van de omgevingsvisie, het omgevingsplan, een omgevingsprogramma voor een gebied of onderwerp en een projectbesluit. Andere initiatiefnemers, zoals een

projectontwikkelaar of een ondernemer, zijn verplicht om gegevens over participatie te vermelden in hun aanvraag voor een omgevingsvergunning. In bepaalde gevallen, met name als de gemeenteraad die heeft aangewezen, kan participatie verplicht zijn.

Gemeenten zijn niet meer verplicht vergunningen en plannen te publiceren in lokale weekbladen of per brief omwonenden op de hoogte te houden. Via de app Omgevingsalert, Berichten over uw Buurt of op Officiëlebekendmakingen.nl kun je informatie vinden over bouwplannen, plannen van overheden en participatiemomenten.

Van de officiële inspraakmogelijkheden moet vanzelfsprekend gebruik worden gemaakt. Ook als alles goed is geregeld kan het nuttig zijn dat expliciet te zeggen (en waardering uit te spreken) en bovendien in de gaten te houden of andere insprekers soms ontwikkelingen bepleiten die schadelijk zijn voor de molen. Ook hier geldt: alles wat geregeld kan worden vóórdat een plan officieel in procedure gaat is winst. Heeft het college van burgemeester en wethouders zich eenmaal formeel uitgesproken, dan zijn zij vaak moeilijk tot andere gedachten te brengen. De procedures in de ruimtelijke ordening en mogelijkheden voor het maken van bezwaar – zienswijzen, bedenkingen, bezwaren, beroep, het aanvragen van een voorlopige voorziening – komen in paragraaf 9.5 nog aan de orde.

9.2.2.d. Het molenpaspoort als basis voor bescherming van molen en biotoop

Molen als collectie-item

Molens zijn historische werktuigen. In Nederland hebben we nog zo'n 1.200 molens, bijna allemaal hebben zij een monumentale status. Dit is een unieke collectie, iedere molen heeft eigen kenmerken, bijzonderheden en achtergronden. Ook vertellen de molen gezamenlijk een verhaal. Een verhaal over hoe molens verbonden zijn met ons land en het groter, rijker en mooier hebben gemaakt. Hoewel molens tegenwoordig niet meer zomaar worden afgebroken, verhoogd of verplaatst, zijn er andere bedreigingen, zoals het verdwijnen van ambachten en ambachtelijke kennis, veranderingen in de omgeving van de molens, het verminderen van windvang of watertoevoer, het volbouwen van molennerven, het verwijderen van roerende zaken uit de molen, het draagvlak voor molens of het verwateren van streekeigen (bouw)kenmerken van molens. Het goed vastleggen van de Nederlandse collectie kan helpen bij toekomstig beleid en de belangenbehartiging voor het behoud van onze molens.

Het beeld van een molen beperkte zich jarenlang tot de molentechnische aspecten: type molen, grootte gevucht, wieksysteem en stellinghoogte. Maar kennis over de collectie gaat verder dan alleen het gebouw, de instandhouding en de windvang. Het gaat bij erfgoed, zoals een molen, ook om de bredere materiële en immateriële context, zeg maar de bredere erfgoedwaarden. Door alle kennis over een molen te bundelen, kan die worden ingezet voor de belangenbehartiging. Als de waarde van een molen duidelijk is, kan een weloverwogen belangenafweging worden gemaakt als wegen, huizen of groen het behoud van de molen bedreigen.

We onderscheiden vier categorieën waarden:

- Cultuurhistorische waarden
- Molentechnische waarden
- Landschappelijke waarden
- Immateriële waarden

Molendatabase

Sinds vele jaren is de molendatabase.nl dé plek voor kennis over molens, oftewel het platform waar alle informatie over de molens in ons land te vinden is. De gegevens van alle bestaande molens zijn hierin opgenomen en worden actueel gehouden door een enthousiaste groep vrijwilligers en de vele molenaars in het land. De molendatabase leunt op de input van de molenaar. Geef wijzigingen aan de molen en in de omgeving van de molen door aan de beheerders van de database; geef elk jaar de tellerstanden door; voeg eens een nieuwe relevante foto toe en kijk of de geschiedenis van de molen en zijn molenaars juist en compleet is. Vindt er een restauratie plaats aan je molen, geeft de nieuwe informatie door.

In 2023 is De Nederlandse Molendatabase geheel vernieuwd en zijn vier bestaande molendatabases samengevoegd zodat nagenoeg alle informatie over alle molens die in Nederland staan en ooit hebben gestaan op één platform zijn te vinden. De informatie over molens staat in De Nederlandse Molendatabase handzaam bij elkaar en maakt alle informatie toegankelijker, voor het grote publiek en voor de molenkenner. Voor alle samengevoegde databases is het Ten-Bruggencatenummer (uniek voor iedere molen) leidend en dit is dé manier om databases aan elkaar te koppelen.

Het is de bedoeling van De Hollandsche Molen om de molentechnische gegevens in de molendatabase uit te breiden met gegevens over de andere categorieën waarden, cultuurhistorisch, landschappelijk en immaterieel. Het is de bedoeling dat de molenwereld zelf de gegevens voor de database aanlevert. De gegevens in de molendatabase.nl vormen kunnen vervolgens worden gebruikt voor het maken van Molenpaspoorten, een nuttig instrument voor onder andere het aantonen van het belang van een goede molenbiotoop.

Molenpaspoorten

Een molen- of erfgoedpaspoort kan gemaakt worden voor zowel wind- als watermolens en is voor beiden van groot belang. Een molenpaspoort bevat naast een omschrijving van de molen, de omgeving en de biotoopregels ook bouwhistorische en sociaaleconomische aspecten en informatie over de cultuurhistorische context. Het is een overzicht van alle erfgoedwaarden van de molen. Een molenpaspoort kan leidend zijn voor ruimtelijke plannen en ontwikkelingen in de gemeente waar de molen staat. De gemeente erkent dan de waarden van de molen zoals die in het paspoort zijn opgenomen en daardoor is voor iedereen bij ruimtelijke plannen duidelijk wat de belangrijke en te behouden waarden zijn van een molen. Ook kan het molenpaspoort richtinggevend zijn voor plannen van een waterschap en vormt het de basis voor afstemming van de belangen van de molen, het waterbeheer en de ecologie.

Landelijk wordt op sommige plaatsen al gewerkt met het molenpaspoort. Bijvoorbeeld de SIMAV (Zuid-Holland) zet zich in voor de instandhouding van molens in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden. Als eerste molenorganisatie heeft zij een molenpaspoort gemaakt waar met name technische en biotoopgegevens in zijn opgenomen. Andere molenorganisaties zijn geïnspireerd en tonen grote belangstelling voor de molenpaspoorten.

De Hollandsche Molen heeft zich opgeworpen het molenpaspoort naar een hoger plan te brengen. Het is de bedoeling dat de molenpaspoorten alle gegevens over de vier genoemde categorieën waarden bevatten en dat deze gegevens uit de vernieuwde Nederlandse Molendatabase kunnen worden gehaald.

9.3 DE ORGANISATIE VAN DE BIOTOOPZORG VAN MOLENS

Zorgen voor de bescherming van de molenbiotoop staat of valt met kennis, voldoende mensen en betrokkenheid. De molenaar is zeker niet alleen verantwoordelijk voor de molenbiotoop, dat is in principe de eigenaar. De molenaar vormt echter wel de ogen en oren. Daarnaast zijn er ook provinciale en landelijke molenorganisaties die kunnen helpen de biotoop te beschermen.

9.3.1. Inventarisatie van de bestaande situatie

Voor een gerichte actie tot behoud of verbetering van de molenbiotoop, zowel wat betreft de windvang als het zicht op de molen, moet je weten waar je het over hebt en is het nodig dat de bestaande situatie goed bekend is. Sommige molens gebruiken daarvoor het eerdergenoemde molenpaspoort. In een molenpaspoort wordt alles wat van belang is voor een molen beschreven. Dit loopt uiteen van de technische aspecten tot cultuurhistorische aspecten tot de molenbiotoop. In een aantal provincies is door de provinciale molenorganisatie in samenwerking met de provincie een molenbiotoopinventarisatie gemaakt. Voor alle molens is hierin de kwaliteit van de molenbiotoop opgenomen.

Aan de volgende zaken valt te denken:

- technische gegevens over de molen
- de topografische situatie, de hoogteligging, de bodemsoort, de waterhuishouding, de verkaveling
- lijst van eigenaren, gebruikers en beheerders van de percelen bij de molens
- soort grondgebruik
- aanwezige beplanting naar soort, feitelijke hoogte en potentiële hoogte
- aanwezige bebouwing met hoogte
- informatie over de molenbiotoop uit de molenbiotoopinventarisatie
- geschiedenis van de molen (zoals de opeenvolgende molenaars, de functies van de molen en eventuele restauraties)
- verhalen over de molen
- regelingen omgevingsplan, de waterschapsverordening en de provinciale omgevingsverordening

Maak eens een kaart, bijvoorbeeld op een kadastrale ondergrond (opvragen bij de gemeente), met de molen als middelpunt en cirkels van 100, 200, 300 en 400 meter. Dan heb je globaal het gebied dat je zorgvuldig in de gaten moet houden voor ruimtelijke en landschappelijke ontwikkelingen. De beschikbaarheid van een actuele inventarisatie kan snelle actie veel eenvoudiger maken. Je kunt dan aan de plannenmakers laten zien hoe de situatie nu is en wat de huidige waarden van de molen zijn.

Molens en de juiste keus van bomen kunnen leiden tot een mooi landschapsbeeld. De Torenmolen van Gronsveld.

9.3.2. De organisatie van de biotoopzorg

In het verleden was sprake van een netwerk van ruim 200 biotoopwachters. De zorg voor de molenbiotoop was opgezet door Evert Smit (†) en werd later ondersteund door het Gilde van Molenaars en Vereniging De Hollandsche Molen. Daarmee is een hechte basis gelegd voor de biotoopzorg. Na zijn overlijden is die taak enige tijd overgenomen door de secretaris van de werkgroep molenbiotoop van De Hollandsche Molen

De biotoopwachters hebben heel belangrijk werk gedaan, maar kwamen altijd ogen, oren en handen te kort. Inmiddels bestaat dit netwerk niet meer. De zorg voor de molenbiotoop ligt nu in meerdere handen.

- Molenaars hebben een belangrijke signaleringsfunctie. De molenaar merkt het direct wanneer de biotoop niet goed is en weet vaak veel van wat er speelt in de omgeving van de molen.
- Moleneigenaren zijn de eerstaangewezen personen of organisaties die in actie moeten komen. Geef het dus altijd aan de eigenaar door als je weet dat er bouw- of groenplannen zijn in de omgeving van de molen, of als je leest dat de gemeente of provincie een omgevingsvisie, omgevingsverordening of omgevingsplan aan het maken is, of als een relevante omgevingsvergunning wordt aangevraagd.
- De gedachte hierachter is dat een effectieve actie tot behoud en verbetering van de molenbiotoop het beste ondernomen kan worden aan de basis, want:
 - daar is kennis van de concrete situatie, de problemen en de mogelijkheden;
 - daar kun je de ontwikkelingen goed in de gaten houden, vanaf het begin de molenbelangen in het spel brengen en in goed overleg met betrokkenen oplossingen bedenken.
- Het is handig dat stichtingen of molenorganisaties een persoon binnen hun gelederen hebben die alle plannen in de omgeving van de molen in de gaten houdt. Deze persoon moet daarover ook met gemeenten afspraken proberen te maken, bijvoorbeeld een manier van informeren bij plannen rond de molen. Ook is het nuttig als zowel de molenaar als deze contactpersoon de lokale pers goed in de gaten houdt. Daar staat vaak al vroeg informatie over ideeën en plannen van mensen, organisaties en bedrijven.

- De provinciale molenorganisaties kunnen helpen als de molenbiotoop in gevaar komt. Sommige provinciale molenorganisaties hebben hiervoor een speciale molenconsulent in dienst en hebben een bestuurslid of werkgroep die molenaars en eigenaren kunnen helpen en van advies kunnen dienen.
- Wordt het probleem te groot of te ingewikkeld dan kan advies of hulp worden gevraagd van de medewerker molenbiotoop van De Hollandsche Molen.
- De Hollandsche Molen houdt zich tevens bezig met het verbeteren van de molenbiotoopformule en de berekeningsmethoden en met het informeren van overheden over de mogelijkheden de molenbiotoop te beschermen. Ook zorgt ze ervoor dat moleneigenaren, molenorganisaties, molenconsulenten en molenaars voldoende zijn toegerust op hun taak de molenbiotoop te beschermen. Dat doet ze onder andere door veel gestelde vragen met antwoorden op de website te plaatsen en informatiebijeenkomsten te houden in het land voor moleneigenaren en molenaars.

Een molen verdrongen door kantoren. Wipmolen van Jutphaas, gemeente Nieuwegein.

Het is van groot belang dat bij het beschermen en verdedigen van de molenbiotoop alle bij de molen betrokken personen met elkaar in contact blijven en elkaar weten te vinden, of het nu molenaars, eigenaren, stichtingsbestuurders of molenconsulenten zijn. Samen sta je sterk en als je goed overleg hebt, kun je niet tegen elkaar uitgespeeld worden.

Leden van het Gilde van Molenaars kunnen voor vragen omtrent biotoopzaken ook contact opnemen met de juridisch adviseur van het Gilde via juridisch@gildevanmolenaars.nl.

9.3.3. Provinciale molenorganisaties en De Hollandsche Molen

Zoals hierboven is aangegeven, is bij (dreigende) aantasting van de molenbiotoop primair de eigenaar van een molen aan zet. Een eigenaar is juridisch bevoegd om op te komen voor de belangen van de molen. Het is dan ook zaak voor de molenaar om zo snel mogelijk de eigenaar, zoals het bestuur van een molenstichting, op de hoogte te stellen van plannen in de omgeving van de molen of andere bedreigingen van de molenbiotoop.

Overzicht provinciale molenorganisaties eigenaren

- Erfgoedpartners Groningen – Platform moleneigenaren
- Stichting De Fryske Mole
- Molenstichting Drenthe
- Stichting De Overijsselse Molen
- Vereniging Molenfederatie Gelderland
- Molenstichting Limburg
- Molenstichting Noord-Brabant
- Vereniging De Zeeuwse Molen
- Erfgoedhuis Zuid-Holland– Molennetwerk Zuid-Holland
- Platform Utrechtse Molens
- Stichting De Noord-Hollandse Molenfederatie

Mocht de eigenaar of molenstichting er niet uitkomen, dan schakelt deze als eerste de provinciale moleneigenaren organisatie of molenconsulent in. Ook kan er natuurlijk gedacht worden aan juridische ondersteuning of de inzet van een advocaat. Maar niet altijd is hiervoor (voldoende) geld beschikbaar. Mocht het probleem ook te ingewikkeld of te groot zijn voor de provinciale organisatie, dan kan opgeschaald worden naar De Hollandsche Molen.

Het takenpakket van De Hollandsche Molen is breder dan alleen hulp bij en advies over de molenbiotoop. De vereniging zorgt ook voor de instrumenten waarmee molenorganisaties en vooral ook overheden kunnen werken: kennis verzamelen en verspreiden, opzetten hulpmiddelen om de molenbiotoop te berekenen, te beschermen en te waarborgen.

Daarnaast houdt De Hollandsche Molen samen met het Gilde van Molenaars in de gaten of er een goed functionerende decentrale organisatie is voor zowel molenaars als moleneigenaren en onderneemt en zo nodig actie om dit (weer) zover te krijgen.

Verder hoort alles wat op provinciaal niveau speelt tot het werkterrein van de provinciale molenorganisatie (zoals contacten met het provinciale bestuur en het in de gaten houden van de provinciale omgevingsverordening en omgevingsvisie). Alles wat op landelijk niveau speelt, behoort tot het werkterrein van De Hollandsche Molen. Denk aan het meepraten over relevante planologische en erfgoedwetgeving en het overleg met andere erfgoedorganisaties binnen de FIM (Federatie Instandhouding Monumenten).

Ondersteuning in concrete zaken doet De Hollandsche Molen alleen bij bijzondere problemen, bijvoorbeeld bij molens die eigendom zijn van een overheid, bij grote ruimtelijke ontwikkelingen of als bijvoorbeeld verplaatsing of verhoging van een molen dreigt. Als dat te vaak gebeurt komt De Hollandsche Molen niet toe aan haar hoofdtaak, de zorg voor de instrumenten.

*Prachtige bomen en een molen
gaan heel slecht samen. De
molen van Mierlo.*

De algemene regel is: de eigenaar probeert eerst zaken zelf op te lossen. Als dat niet kan, gaat hij naar de provinciale organisatie, en pas als het daar ook niet lukt naar De Hollandsche Molen. De molenaar zorgt daarbij voor de ogen en oren van de eigenaar. Houd daarbij wel de termijnen in de gaten. Op tijd reageren is belangrijker dan een heel mooi geformuleerde zienswijze of beroepspleidooi. Je kan altijd later nog met een aanvulling komen, mits je dat van tevoren hebt aangegeven en gevraagd.

Hoge bomen horen inderdaad op vestingwallen, als kogelvangers, maar niet zo dichtbij de molen, want dan worden het windvangers, zoals bij De Stadsmolen in Hulst.

9.3.4. Rol van de molenaar bij een molen in eigendom van een overheid

Een bijzondere positie nemen molens in die eigendom zijn van een overheid, bijvoorbeeld van een gemeente, provincie of een waterschap. In die gevallen is degene die eigenaar is, dezelfde als degene die een plan uitvoert of wil mogelijk maken. Die overheid zal meestal niet tegen zichzelf bezwaar maken.

In dat geval zou het denkbaar zijn dat de molenaar zienswijzen indient of bezwaar maakt tegen een plan of een vergunning. Dit zou kunnen, mits de molenaar in zijn of haar vrijwilligerscontract met die overheid/eigenaar ook specifiek de zorg voor de molen én de omgeving of molenbiotop als taak heeft staan. Dan nog ligt het indienen van zienswijzen of bezwaar gevoelig, want de molenaar trekt dan ten strijde tegen zijn werkgever of opdrachtgever.

Een ander probleem is dat in een zaak van molen 't Nupke in Geldrop de Raad van State de molenaars niet ontvankelijk heeft verklaard. Dat wil zeggen dat zij juridisch gezien niet op mogen komen voor het belang van de molen. De rechter vindt dat de molenaars geen primair belang hebben, maar een zogenaamd afgeleid belang.

Er zijn een paar mogelijke oplossingen denkbaar. Ten eerste zou een beheerstichting voor de molen opgericht kunnen worden die verantwoordelijk is voor beheer en onderhoud aan de molen. Hieraan moet de gemeente natuurlijk wel medewerking willen verlenen. Een andere oplossing is de provinciale molenorganisatie of De Hollandsche Molen in te schakelen. Zij hebben namelijk in hun statuten staan dat ze opkomen voor het belang van molens en dat is inclusief de molenbiotop. Zowel een beheerstichting, met de juiste statuten, als beide andere organisaties zullen door de rechter wel ontvankelijk worden verklaard en dus zienswijzen of bezwaar kunnen indienen en beroep kunnen aantekenen.

9.4 PROCEDURES IN DE RUIMTELIJKE ORDENING

Eén van de belangrijkste planologische instrumenten waarmee de omgeving van de molen of molenbiotoop wordt beschermd is het gemeentelijk omgevingsplan. Sinds de invoering van de Omgevingswet in 2024 is het bestemmingsplan vervangen door het omgevingsplan. In het bestemmings- of omgevingsplan kunnen regels opgenomen zijn die de maximale hoogte bepalen van bouwwerken en bomen in de omgeving van molen. Veelal zijn die regels gebaseerd op de molenbiotoopformule van De Hollandsche Molen of op de 1:100 / 1:30 regel. In sommige provincies is de verplichting om de omgeving van molens te beschermen al opgenomen in de provinciale verordening. Bovendien verplicht de Omgevingswet gemeenten de omgeving van monumenten te beschermen om te voorkomen dat het monument, zoals een molen, ontsierd of beschadigd raakt.

De eerder al genoemde waterschapskeuren zijn nog steeds van kracht en worden regelmatig herzien. Sinds de invoering van de Omgevingswet in 2024 is de Keur vervangen door de waterschapsverordening. De waterschapsverordening is een goed instrument voor bescherming van de windvang en beschermt bij veel maalvaardige poldermolens de molenbiotoop. In ieder geval in Zuid-Holland, Noord-Holland en Friesland hebben verschillende waterschappen rond veel poldermolens vrijwaringszones opgenomen in hun verordening. Sommige molens vervullen als hulp-c.q. noodbemaling nog een belangrijke taak en zijn ook als zodanig aangewezen.

Hieronder gaan we vooral in op de Omgevingsvergunning en het Omgevingsplan en kort op de andere relevante plannen, visies en vergunningen. De basis van alles is de Omgevingswet.

9.4.1 Omgevingswet en Besluit kwaliteit leefomgeving

Samen met de Erfgoedwet beschermt de Omgevingswet de molen. De Erfgoedwet is de belangrijkste wet voor bescherming van monumenten, waaronder molens. De Omgevingswet, ingevoerd op 1 januari 2024, is voor de bescherming van de molenbiotoop de belangrijkste wet. De Omgevingswet is op 1 januari 2024 in werking getreden. Daarmee is er een heel nieuw stelsel voor het omgevingsrecht gekomen. Veel regels die eerder in andere wetten stonden, zijn overgegaan naar de Omgevingswet. Deze regelt alles voor de fysieke leefomgeving op het gebied van bouwen, ruimtelijke ordening, monumenten, kappen, milieu, natuur, water en milieu.

De Omgevingswet heeft zes kerninstrumenten voor het gebruiken en beschermen van de leefomgeving. Met deze instrumenten kan de overheid beleid schrijven en uitvoeren. Daarnaast kunnen overheden met deze instrumenten regels stellen aan activiteiten en de uitvoering van projecten. De zes kerninstrumenten zijn: de omgevingsvisie, het programma, decentrale regels, algemene rijksregels, omgevingsvergunning en het projectbesluit. Voorbeelden van decentrale regels zijn het gemeentelijke omgevingsplan, de provinciale omgevingsverordening en de waterschapsverordening. De decentrale regels en vooral het omgevingsplan zijn het belangrijkste instrument voor de bescherming van de molenbiotoop waar je als molenaar mee te maken krijgt. Het is ook het toetsingskader voor de omgevingsvergunning waarmee bijvoorbeeld bouwplannen mogelijk worden gemaakt.

Naast de Omgevingswet zijn er verschillende Besluiten op rijksniveau. Een voorbeeld daarvan is het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl). Een heel belangrijk artikel uit dit besluit is art. 5.130. Dit artikel schrijft voor dat gemeenten in het omgevingsplan regels

moeten opnemen voor de bescherming van het cultureel erfgoed en ook van de omgeving van monumenten. Het gaat er dan om dat de omgeving van het monument beschermd moet worden om te voorkomen dat het monument wordt aangetast, ontsierd of beschadigd. In de Nota van toelichting op het betreffende artikel in de Bkl staat letterlijk: 'Het gaat niet zozeer om het voorkomen van de aantasting van de omgeving op zich, maar om een aantasting van de omgeving van een monument die dat monument ontsiert of beschadigt. Het verrichten van activiteiten of de aanwezigheid van een (bouw)werk in de omgeving van een monument kan bijvoorbeeld het aanzicht en de waardering van dat monument negatief beïnvloeden. Daarnaast kan de omgeving van een monument ook van invloed zijn op de instandhouding of het functioneren van een monument. Zo is (de bebouwing of beplanting in) de omgeving van een molen van invloed op de windvang van een molen. Een molen die niet kan functioneren omdat deze onvoldoende wind vangt, heeft een veel groter risico om te vervallen.'

9.4.2. *De Omgevingsvergunning*

Veel bouwplannen en ook voornemens om ergens bomen te planten beginnen met een omgevingsvergunning. Een omgevingsvergunning is de officiële toestemming van een overheidsinstantie aan burgers, bedrijven en andere overheden om bepaalde activiteiten te verrichten in de fysieke leefomgeving. Bijvoorbeeld:

- het bouwen van een bouwwerk
- het wijzigen van een rijksmonument
- het kappen van een boom
- een activiteit die het milieu kan belasten of die gevolgen kan hebben voor een Natura-2000 gebied

De Omgevingswet en de bijbehorende Besluiten proberen zoveel mogelijk algemene regels op te stellen. Voor activiteiten die onder deze regels vallen is geen vergunning nodig. Een vergunning is alleen verplicht als:

- dit nodig is vanwege internationaal recht;
- algemene regels niet voldoende zijn om belangen af te wegen (dus bij ingrijpende activiteiten);
- dit voorgeschreven is in een lokale verordening (bijvoorbeeld de kapvergunning).

Als je leest dat ergens een vergunning wordt aangevraagd die speelt in de omgeving van de molen en zeker binnen de molenbiotoop, informeer dan bij de gemeente (of als het een watervergunning is bij het waterschap) wat de vergunning inhoudt én informeer de moleneigenaar.

Mocht de vergunning de molenbiotoop aantasten, dan is het mogelijk hiertegen zienswijzen in te dienen bij het bevoegd gezag dat de vergunning verleend. Meestal is dit de gemeente, maar het kan ook het waterschap of de provincie zijn.

NB: een belangrijke toets voor een omgevingsvergunning is het omgevingsplan. Mocht de molenbiotoop niet of niet goed zijn geregeld in het omgevingsplan (voorheen bestemmingsplan) – en daar heeft niemand bezwaar tegen gemaakt – dan kan een vergunning daar niet aan worden getoetst. Let dus altijd heel goed op of de gemeente een omgevingsplan aan het opstellen is of aan het herzien.

De procedure om te reageren op een vergunning ligt vast in de Algemene wet bestuursrecht, titel 4.1. of voor de uitgebreide procedure van afdeling 3.4. van deze wet. Het voert te ver om hier nu dieper op in te gaan. Zoek in eerste instantie hulp bij het Gilde of de moleneigenaar of kijk of je iemand kent die thuis is in de ruimtelijke ordening.

9.4.3. Het omgevingsplan

9.4.3.a Wat mag er wel en niet in de fysieke leefomgeving

Voorafgaand aan een omgevingsplan maakt de gemeente een omgevingsvisie. Hierin zegt de gemeente hoe zij het leefgebied wil ontwikkelen en beschermen. Die keuzes werkt zij vervolgens uit in haar omgevingsplan. Het omgevingsplan bevat dus de regels, ook wel planvoorschriften genoemd, voor de fysieke leefomgeving. De gemeente kan voor ieder gebied zeggen welke activiteiten zij wel of niet toestaat, bijvoorbeeld wonen, recreatie of bedrijvigheid. In het omgevingsplan hoeft de gemeente niet specifiek te bepalen wat er in welk gebied komt. Ze kan voor een ontwikkelingsgebied kiezen voor een algemenere beschrijving met randvoorwaarden. Ook geeft de gemeente aan welke regels zij aan de activiteiten stelt. In het omgevingsplan is vastgelegd wat er in een gebied mag worden gebouwd (hoogte, oppervlakte, plaats) en waarvoor grond en gebouwen mogen worden gebruikt. Dat laatste is van belang vanwege mogelijke beplanting.

Bij de inwerkingtreding van de Omgevingswet heeft elke gemeente één omgevingsplan. Het omgevingsplan vervangt het geldende bestemmingsplan en de beheersverordening uit de Wet ruimtelijke ordening. Bij de meeste gemeenten bestaat het omgevingsplan per 1 januari 2024 uit een samenvoeging van de bestaande bestemmingsplannen. Gemeenten hebben tot eind 2031 de tijd een definitief nieuw omgevingsplan voor hun hele grondgebied te maken. Bij elke tussenstap is dus sprake van een wijziging van, en niet van het opstellen van een omgevingsplan.

De molen van Zoutelande wordt bedreigd maar de situatie was in 1985 nog aanvaardbaar...

Het is dus zaak er goed op te letten dat het omgevingsplan voor het gebied rond een molen regels of planvoorschriften geeft die de hoogte van bebouwing en beplanting beperken, zoveel als nodig en mogelijk is voor de windvang van en het vrije zicht op de molen.

De gemeente zal bij het beschermen van de molenbiotoop rekening houden met andere belangen. De belangenafweging hoeven de molenorganisaties niet zelf te maken, dat is de taak van het gemeentebestuur. Het is niet verstandig en niet redelijk om net te doen alsof er geen andere belangen in het spel zijn. Bijvoorbeeld wat er al is, kan een omgevingsplan niet zomaar ongedaan worden gemaakt.

Voor alles geldt, dat wat je in goed overleg kan regelen vaak het best in stand blijft. Vergeet niet dat formele regelingen wel nodig zijn om, als het niet anders kan,

zaken af te kunnen dwingen of tegen te kunnen houden. Ook bij zaken die in goed overleg tot stand zijn gekomen, is het verstandig deze zaken vast te leggen. Of het nu gaat om een omgevingsplan of een omgevingsvergunning, zorg dat je er in een zo vroeg mogelijk stadium bij bent. Een plan is dan nog niet volledig dichtgetimmerd en dan is er nog de meeste ruimte om rekening te houden met elkaars belangen.

Is de bescherming van de molenbiotop in het huidige omgevingsplan niet of niet goed geregeld, wacht dan niet tot 2031 om dit aan de orde te stellen. Gemeenten hebben mogelijkheden om ook tussentijds wijzigingen aan te brengen in het omgevingsplan. Daar mag je de gemeente dus tussentijds om vragen.

9.4.3.b Molenbeschermingszone of vrijwaringszone

Molenbeschermingszones zijn zones rond een molen, met een straal tot 400 meter, waarin beperkende bepalingen voor de hoogte van bebouwing en beplanting gelden. Deze afstand komt terug in de meest toegepaste biotoopformules, die van De Hollandsche Molen en de 1:100 / 1:30 regeling.

Molenorganisaties en/of -eigenaren moeten een molenbeschermingszone of vrijwaringszone in de planvoorschriften van omgevingsplannen opgenomen zien te krijgen zodat ze daarmee zijn vastgelegd en officieel gemaakt.

Bepalingen over bebouwing en gebruik zijn neergelegd in regels en voorschriften in het omgevingsplan. Een molenbeschermingszone wordt ook in een dergelijk voorschrift geregeld. Het is heel belangrijk dat de zone op de plankaart wordt aangegeven, het liefst zowel de 100 meter zone als in ieder geval de 400 meter zone rond de molen.

Kijk voor een modelartikel op www.molens.nl onder 'molenbeheer'.

...helaas besliste men anders op basis van het bestemmingsplan, dus: 'te koop: huizen met uitzicht op de molen'.

9.4.3.c Hoogte van bebouwing en beplanting

In de planvoorschriften wordt altijd de hoogte van de toegelaten bebouwing geregeld, waarbij eventueel wordt verwezen naar de aanduidingen op de plankaart. Daarbij wordt onderscheid gemaakt in goothoogte en nokhoogte. De nokhoogte, ook wel bouwhoogte genoemd, is in verband met de molen natuurlijk het belangrijkste. Die hoogte moeten we toetsen aan wat volgens de normen van De Hollandsche Molen toelaatbaar is, rekening houdend met de afstand tot de molen. Zie daarvoor paragraaf 9.5.

Indien de goothoogte is vermeld, is de vorm van het huis boven die goot uiterst belangrijk. Als men er een royale mansardekap op plaatst, is er op eens een verdieping bij gekomen.

De hoogte van beplanting wordt lang niet altijd in het bestemmingsplan geregeld en dat is een groot gemis. In veel situaties ondervindt een molen meer hinder van beplanting dan van bebouwing. We moeten dus erop letten dat dit wel wordt geregeld, door het opnemen van een aanlegvergunningenstelsel of door gebruiksregels. Om extra procedures te voorkomen verdient het laatste meestal de voorkeur.

Denk erom dat het bij dit onderdeel niet alleen gaat om bomen langs wegen en in tuinen of om traditionele bossen. Onder agrarische bestemmingen is het bijvoorbeeld vaak ook mogelijk productiebos te planten. Dicht bij de molen moet dit worden uitgesloten.

9.4.3.d. Afwijkingsregeling

In de meeste artikelen die de molenbiotoop beschermen is ook een afwijkingsregeling opgenomen. Meestal is dat een bevoegdheid van het college van burgemeester en wethouders. Naar een dergelijk artikel moeten we kritisch kijken want op die manier kan er onverhoeds nog van alles worden toegelaten. Dit kan bijvoorbeeld zijn dat advies wordt gevraagd aan de beheerder of eigenaar van de molenaar of een 'ter zake deskundige'. Dat kan een erkende molenorganisatie zijn of een deskundig adviesbureau. Een aanvullende eis kan zijn dat bij een afwijking eerst de effecten van een ontwikkeling op de windvang van de molen moeten worden onderzocht. Zorg ervoor dat jezelf of de moleneigenaar betrokken is bij het voorbereiden en uitvoeren van een dergelijk onderzoek.

9.4.4. Participatie en rechtsbescherming

9.4.4.a. Participatie

De Omgevingswet maakt onderscheid tussen inspraak en participatie. De wet zegt over participatie: het in een vroegtijdig stadium betrekken van belanghebbenden bij het proces van besluitvorming over een project of activiteit. De Omgevingswet stimuleert vroegtijdige participatie. Daarmee kunnen overheden en initiatiefnemers op tijd belangen, meningen en creativiteit op tafel krijgen. Gaat het om ontwikkelingen in de omgeving van de molen dan zijn moleneigenaar en molenaars zeker belanghebbend. Zij moeten dus vroegtijdig bij de planvorming worden betrokken. Andersom moet ook de moleneigenaar bij grote restauratieplannen waar een omgevingsvergunning voor nodig is zelf aan participatie doen.

In de Omgevingswet en bijbehorende regels en besluiten staan regels over participatie. Overheden moeten bij het opstellen van visies en plannen aangeven hoe ze belanghebbenden hebben betrokken bij de totstandkoming van de visie of het plan, en vermelden welke resultaten dat heeft opgeleverd. Gemeenten, provincies en waterschappen moeten ook aangeven hoe ze hun eigen participatiebeleid hebben ingevuld. De wet schrijft niet voor hoe de participatie eruit moet zien en wie erbij betrokken moeten worden.

Bij het aanvragen van een omgevingsvergunning neemt juist de aanvrager het initiatief. Hij moet aangeven of, en zo ja hoe, hij de omgeving betrokken heeft bij zijn plan en wat de resultaten hiervan zijn. Dat betekent dat hij ook kan aangeven dat geen participatie heeft plaatsgevonden. Ben je het daar niet mee eens, laat dat de gemeente dan weten.

9.4.4.b. Rechtsbescherming

Participatie gaat dus vooraf aan de besluitvorming over een vergunning, plan of visie. Is dat besluit eenmaal genomen dat is het mogelijk hiertegen bezwaar te maken. Inspraak en rechtsbescherming voor besluiten op grond van de Omgevingswet verlopen volgens de procedures van de Algemene wet bestuursrecht (Awb).

Commentaar overbodig! De Besthmenermolen, Ommen.

De standaardmiddelen voor inspraak en rechtsbescherming zijn zienswijzen, bezwaar en beroep. In de tabel op de volgende bladzijde staat per relevant besluit wat wanneer aan de orde is.

Zienswijze

Zowel tijdens de korte als de uitgebreide voorbereidingsprocedure is het mogelijk om zienswijzen in te dienen. De korte procedure is het uitgangspunt en duurt normaal gesproken 8 weken. Daarna is nog bezwaar en beroep mogelijk. In principe geldt voor een omgevingsvergunning de reguliere procedure. Het bevoegd gezag mag de beslistermijn met 6 weken verlengen.

De Omgevingswet en het Omgevingsbesluit hebben specifieke gevallen aangewezen waarvoor de uitgebreide procedure geldt. Voorbeelden van gevallen waarvoor een uitgebreide procedure nodig is, zijn het opstellen van een omgevingsvisie, een gemeentelijke omgevingsplan, een provinciale omgevingsverordening, een waterschapsverordening of een peilbesluit. Bij de uitgebreide procedure heeft het bevoegd gezag na het indienen van een aanvraag 6 maanden de tijd om een besluit te nemen. Het bevoegd gezag neemt eerst een ontwerp besluit waarover zienswijzen kunnen worden ingediend. Nadat het definitieve besluit is genomen, is er nog beroep bij de rechtbank mogelijk.

Schema inspraak en rechtsmiddelen

Besluit	Zienswijzen over ontwerpbesluit	Bezwaar	Beroep bij rechtbank	Beroep / hoger beroep bij Raad van State
Handhavingsbesluit	-	Ja	Ja	Ja
Omgevingsplan	Ja	-	-	Ja
Omgevingsvisie	Ja	-	-	-
Omgevingsvergunning regulier	-	Ja	Ja	Ja
Omgevingsvergunning uitgebreid	Ja	-	Ja	Ja
Omgevingsverordening	Ja	-	-	-
Peilbesluit	Ja	-	Ja	Ja
Projectbesluit	Ja	-	-	Ja
Uitvoeringsbesluit projectbesluit kort	-	Ja	-	Ja
Uitvoeringsbesluit projectbesluit uitgebreid	Ja	-	-	Ja
Voorkeursrechtbeschikking	-	Ja	Ja	Ja
Waterschapsverordening	Ja	-	-	-

Zienswijze ontwerpbesluit

In de uitgebreide procedure stelt het bevoegd gezag een ontwerpbesluit op. Over dit ontwerpbesluit kan iedereen zienswijzen inbrengen. Het bevoegd gezag moet vervolgens bij de motivering van het definitieve besluit aangeven wat ze met de ingediende zienswijzen heeft gedaan. Dit wordt meestal vastgelegd in een Nota van zienswijzen. Meestal worden de zienswijzen geanonimiseerd opgenomen.

Bezwaar

De mogelijkheid van bezwaar komt alleen in de korte procedure voor. In de bezwaarprocedure maakt iemand bezwaar tegen een besluit. Je moet het bezwaar binnen 6 weken indienen bij het bevoegd gezag dat het besluit heeft genomen. Als je het niet eens bent met het besluit dat het bevoegd gezag heeft genomen over je bezwaren, dan kun je bij de rechter in beroep gaan. In de uitgebreide procedure is bezwaar niet nodig. Daar bestaat namelijk de mogelijkheid om zienswijzen tegen het ontwerpbesluit in te dienen.

Beroep

In een beroepsprocedure geeft de rechter een oordeel over een besluit van het bevoegd gezag. In de meeste gevallen dien je een beroep in bij de rechter. Ben je het niet eens met het besluit van de rechter, dan kun je nog eenmaal in hoger beroep gaan bij de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS). In sommige gevallen moet je rechtstreeks beroep aantekenen bij de ABRvS. Deze besluiten staan in bijlage 2, artikel 2, van de Awb.

Voorlopige voorziening

De meeste besluiten treden meteen in werking. Bij een vergunning betekent dit, dat er meteen mag worden gebouwd of gesloopt. Dat is vaak niet meer terug te draaien. De inwerkingtreding wacht dus niet tot de rechter een besluit heeft genomen in een beroepszaak. Dat kan nadelig zijn voor de molen. Als je het dus niet eens bent met het besluit van het bevoegd gezag en beroep hebt ingesteld, kun je de rechter om een voorlopige voorziening vragen. Dit is een tijdelijke

maatregel die de inwerkingtreding van een bepaald besluit tegenhoudt of schorst. Dat is om te voorkomen dat er een onomkeerbare situatie ontstaat. De rechter beoordeelt of het verzoek om een voorlopige voorziening terecht is. De rechter besluit dan of het besluit wordt geschorst.

In sommige gevallen heeft een verzoek om voorlopige voorziening al direct een automatisch schorsende werking van het besluit. Het besluit is dan geschorst totdat de rechter op het verzoek heeft beslist. In dit geval treedt het besluit nog niet in werking. Dat geldt alleen voor een omgevingsvergunning met onomkeerbare gevolgen. Ook moet de verzoeker het verzoek binnen een bepaalde termijn hebben ingediend.

Eisen aan zienswijzen, bezwaren en beroepschriften

In verschillende in de literatuurlijst vermelde publicaties zijn voorbeelden te vinden van zienswijzen, bedenkingen en beroepschriften. Het lijkt niet zinnig die hier allemaal op te nemen, maar enkele algemene eisen kunnen wel worden genoemd.

In de advertenties en dergelijke staat altijd aangegeven aan wie en wanneer stukken kunnen worden gestuurd. Volg die aanwijzingen nauwkeurig.

- Adresseer nauwkeurig.
- Reageer altijd binnen de officiële termijn of vraag formeel uitstel aan.
- Dateer het stuk en vermeld precies om welke procedure het gaat
- Geef duidelijk het onderwerp aan en het nummer van het besluit.
- Geef een duidelijke motivering van de bezwaren of zienswijzen.
- Blijf altijd zakelijk en houd het zo kort mogelijk.
- Beweer geen zaken die niet hard gemaakt kunnen worden.
- Volg de richtlijnen of je per post of digitaal kunt reageren en aan wie.

Niemand verwacht van burgers dat zij brieven schrijven als een advocaat of een ambtenaar. Er wordt gekeken naar argumenten, naar de inhoud dus, niet naar de stijl van de brief. Als het maar duidelijk is.

Een goed voorbeeld van overleg tussen gemeente en molenaar.

Vele bomen rond de molen werden uiteindelijk verwijderd bij molen Nooit Gedacht in Warnsveld.

9.4.5. Overige plannen en besluiten

Alhoewel het omgevingsplan het belangrijkste instrument is om de molenbiotoop planologisch te beschermen, en de omgevingsvergunning het belangrijkste instrument is om in de gaten te houden, moeten we andere instrumenten niet uit het oog verliezen. De basis van het gemeentelijk omgevingsplan ligt immers in de gemeentelijke omgevingsvisie. De kaders voor de gemeentelijke plannen liggen vast in hogere wet- en regelgeving, zoals de provinciale omgevingsvisie en omgevingsverordening en de nationale omgevingsvisie (NOVI). Daarnaast is er afstemming noodzakelijk met de waterschapsverordening van de betreffende waterschappen.

Omgevingsvisie

Een omgevingsvisie kan opgesteld worden door verschillende overheden. In de visie leggen de gemeenteraad, Provinciale Staten of het Ministerie van Binnenlandse Zaken hun ambities en beleidsdoelen vast voor de fysieke leefomgeving op lange termijn. Ze leggen één omgevingsvisie vast voor hun hele grondgebied.

De omgevingsvisie is een instrument voor beleidsontwikkeling en is 'zelfbindend'. Dat wil zeggen dat het alleen bindend is voor de eigen overheid en geen regels bevat voor burgers, bedrijven of andere overheden. Uit oogpunt van behoorlijk bestuur moeten bestuursorganen wel rekening houden met elkaars beleid, taken en bevoegdheden. Oftewel een gemeentelijk omgevingsplan moet niet alleen een uitwerking zijn van de eigen omgevingsvisie, maar ook rekening houden met de doelstellingen uit de provinciale omgevingsvisie.

In een omgevingsvisie van gemeente en provincie staan bijvoorbeeld doelen en ambities op het gebied van erfgoed. Heeft jouw gemeente al een omgevingsvisie? Wordt daar erfgoed in genoemd? En staat het belang van de molen(s) aangegeven?

Waterschapsverordening

De waterschapsverordening bevat alle regels over de fysieke leefomgeving die het waterschap stelt binnen haar beheergebied. Per waterschap is er één verordening. Waterschappen krijgen een overgangstermijn voor het vaststellen van de waterschapsverordening tot 1 januari 2026.

De waterschapsverordening bevat regels voor waterkeringen, watergangen en grondwater binnen het beheergebied van een waterschap. Deze regels gelden voor iedereen. Samen met het gemeentelijk omgevingsplan bevat de waterschapsverordening de regels voor de fysieke leefomgeving op lokaal niveau. Een waterschapsverordening bevat ook zogenaamde beperkingsgebieden. Dat zijn gebieden rondom een waterwerk of object, waarin regels gelden vanwege de aanwezigheid van dat werk of object. Het beperkingengebied omvat zowel het werk zelf als een zone rond het werk, bijvoorbeeld de molenbiotoop rond een poldermolen.

Omgevingsverordening

De omgevingsverordening bevat alle provinciale regels voor de fysieke leefomgeving. Per provincie is er één omgevingsverordening die de bestaande verordeningen vervangt, zoals de milieuverordening, de planologische verordening, de landschapsverordening en de grondwaterverordening. Een verplicht onderdeel van de provinciale omgevingsverordening is de bescherming van werelderfgoed en cultureel erfgoed, waaronder wind- en watermolens met hun omgeving.

De provincie kan in de omgevingsverordening instructieregels opnemen. Het doel van een instructieregel is dat wordt voldaan aan omgevingswaarden of dat andere doelstellingen van de provincie voor de fysieke leefomgeving worden bereikt. Sommige provincies hebben instructieregels voor het opnemen van de bescherming van de molenbiotoop/vrijwaringszone in het gemeentelijk omgevingsplan opgenomen. Het zou goed zijn als we dat in alle provincies voor elkaar krijgen.

9.5. DE WINDHINDER VOLGENS DE FORMULE

9.5.1 De berekening van de windhinder

N.B. Deze berekeningen behoren niet tot de examenstof. Het is ter informatie opgenomen omdat ze enig inzicht kunnen geven in de invloed van bebouwing en beplanting op de molen.

Voor het bepalen van de toelaatbare obstakelhoogte in relatie met de afstand van het obstakel tot de molen is als leidraad genomen het biotooprapport *De inrichting van de omgeving van de molen*, uitgegeven door De Hollandsche Molen in 1982.

De formule van De Hollandsche Molen gaat uit van een maximaal toelaatbare windreductie van 5%. Deze is opgenomen in de constante $c = 0,2$. Er blijft dan 95% van de oorspronkelijke windsnelheid over, waardoor het vermogen met 14% afneemt (zie paragraaf 9.2.1.a).

De formule gaat pas werken vanaf een cirkel van 100 meter rond het hart van de molen. Zoals we in paragraaf 9.2.1.a. zagen is het risico op turbulenties veroorzaakt door obstakels binnen de 100 meter bijzonder groot. Obstakels houden niet alleen de toestromende wind naar de molen tegen, maar belemmeren tevens afvloeiing van de wind. Daarnaast veroorzaken obstakels turbulentie, zowel in het verticale als in het horizontale vlak. Hierdoor ontstaat vlagerige wind en zeilslag. Om deze turbulentie enigszins teniet te doen dient de aanstromende wind zich over een afstand van minstens 100 meter te kunnen herstellen.

Er dient daarom een vrije ruimte rond de molen te zijn van tenminste 100 meter. Bij grondzeilers moet deze cirkel geheel vrij blijven van bebouwing, groen of bomen. Bij een stelling-, belt- of bergmolen mogen de obstakels niet hoger zijn dan de stelling-, belt- of berghoogte.

Buiten de 100-meter cirkel loopt de lijn die de maximaal toelaatbare hoogte aangeeft schuin omhoog. Deze lijn geeft aan wat in principe wel en wat niet meer toelaatbaar is als obstakelhoogte. Alles wat boven de lijn uitkomt moet kritisch worden bekeken.

Bij de berekening van de maximale hoogte van obstakels betrekken we tevens de omgeving van de molen die als open ($n=140$), ruw ($n=75$) of gesloten ($n=50$) kan worden getypeerd. Enkele provincies hanteren in de praktijk de eenvoudiger 1:100 regel voor het buitengebied en 1:30 regel voor verstedelijkt gebied. Dat betekent dat elke 100 respectievelijk 30 meter verder van de molen het obstakel 1 meter hoger mag zijn.

In open gebied komt de berekening ongeveer overeen met de 1:100 regel. De ruwheidsfactor in de formule is dan $n = 140$, maar door het verwerken van de askophoogte in de formule komt de uitkomst bij benadering uit op 1 op 100. Een te bouwen boerderij met een nokhoogte van 10 meter moet in open gebied volgens deze berekening op ongeveer 1 kilometer van de molen staan.

In de praktijk is deze norm niet altijd realistisch. Slechts in zeer open polders kunnen we hiervoor pleiten. Echter als boerderij met een nokhoogte van 10 meter op 200 meter van de molen wordt gepland, moeten we zeker bezwaar maken.

De factor $n = 140$ komt in de Nederlandse praktijk relatief weinig voor, dan moet er bijvoorbeeld sprake zijn van zeer open en vlak grasland zonder bomen of struiken. Daarom is de $n = 75$ factor in het leven geroepen die geldt voor open gebied waarin wel verspreid staande schuren of bomen langs wegen staan.

In een stedelijk of gesloten gebied hanteren we een factor $n = 50$ in de formule. Dit komt enigszins overeen met de 1:50 regel. Het gebruik van de askophoogte van stelling-, belt- of bergmolens in de formule leidt echter tot andere uitkomsten. De hierna gegeven voorbeelden laten dat zien.

De toepassing van de formule is een eerste benadering die, als de norm overschreden dreigt te worden, gevolgd moet worden door een preciezer beoordeling.

9.5.2 Enkele rekenvoorbeelden

Hieronder staat de veel gebruikte formule van De Hollandsche Molen waarmee we kunnen berekenen hoe hoog obstakels mogen zijn in relatie met de afstand tot de molen. De onderdelen van de formule zijn hierboven nader uitgelegd.

De formule luidt als volgt: $H_x = X/n + c \cdot z$, waarin:

H_x	= hoogte obstakel
X	= afstand obstakel tot de molen
n	= 140 voor open, 75 voor ruw, 50 voor gesloten gebied
c	= constante = 0,2
z	= hoogte askop

Voorbeeld 1

Grondzeiler met een vlucht van 24 meter

Familie Molenaar wil in een dorp een bungalow bouwen op 60 meter van een grondzeiler. De nokhoogte wordt 4,5 meter. De voorgenomen bungalow valt binnen deze 100 meter cirkel en dient daarom niet op die plaats gebouwd te worden.

Op welke afstand mag deze bungalow dan wel staan? Binnen dorpse bebouwing gaan we uit van een gesloten gebied, dus $n = 50$. De askophoogte z is de helft van de vlucht, dus 12 meter.

Berekening:

$$H_x = X/n + c \cdot z. \text{ We schrijven dit eerst als: } X = n(H_x - c \cdot z)$$

$$X = 50(4,5 - 0,2 \times 12) = 50 \times 2,1 = 105 \text{ meter}$$

Als het een ongeschonden landelijke omgeving betreft, hebben we met een open gebied te maken. Dan wordt de afstand $X = 140 \times 2,1 = 294$ meter.

Volgens de 1:30 regel moet de afstand minimaal 135 meter bedragen en volgens de 1:100 regel minimaal $4,5 \times 100 = 450$ meter.

Voorbeeld 2

Er is een herziening van het omgevingsplan ter visie gelegd. Bij bestudering hiervan blijkt dat de gemeente een nieuwe wijk met laagbouwoningen wil realiseren op een afstand van 180 meter van de molen. De nokhoogten van de woningen bedragen 8 meter.

We berekenen als eerste volgens de schuin omhooggaande lijn waaronder obstakels zijn toegestaan, hoe hoog er op 180 meter van de molen wél gebouwd mag worden.

$$H_{180} = 180/50 + 0,2 \times 12 = 3,6 + 2,4 = 6 \text{ meter.}$$

Op een afstand van 180 meter van de molen bij $n = 50$ is de maximale hoogte volgens de formule 6 meter. De huizen mogen op 180 meter dus 6 meter hoog zijn. De huizen zijn met een nokhoogte van 8 meter dus 2 meter te hoog volgens de formule.

Om de schuin opgaande lijn van de formule te kunnen bepalen, rekenen we nog enkele hoogten bij verschillende afstanden uit.

$$H_{100} = 100/50 + 0,2 \times 12 = 2 + 2,4 = 4,4 \text{ meter.}$$

Op 200 meter is de maximale hoogte 6,4 meter, op 300 meter 8,4 meter en zo verder, elke 100 meter mag het obstakel dus 2 meter hoger zijn.

Ook bij toepassing van de 1:30 regel mag een woning op 180 meter van de molen maximaal 6 meter hoog zijn.

Op welke afstand mogen huizen met een nok van 8 meter staan?

Berekening met de DHM-formule in dorps gebied:

$$X = n (H_x - c * z)$$

$$X = 50 (8 - 0,2 \times 12) = 50 \times 5,6 = 280 \text{ meter}$$

Volgens de 1:30 regel zou de minimumafstand $8 \times 30 = 240$ meter moeten bedragen.

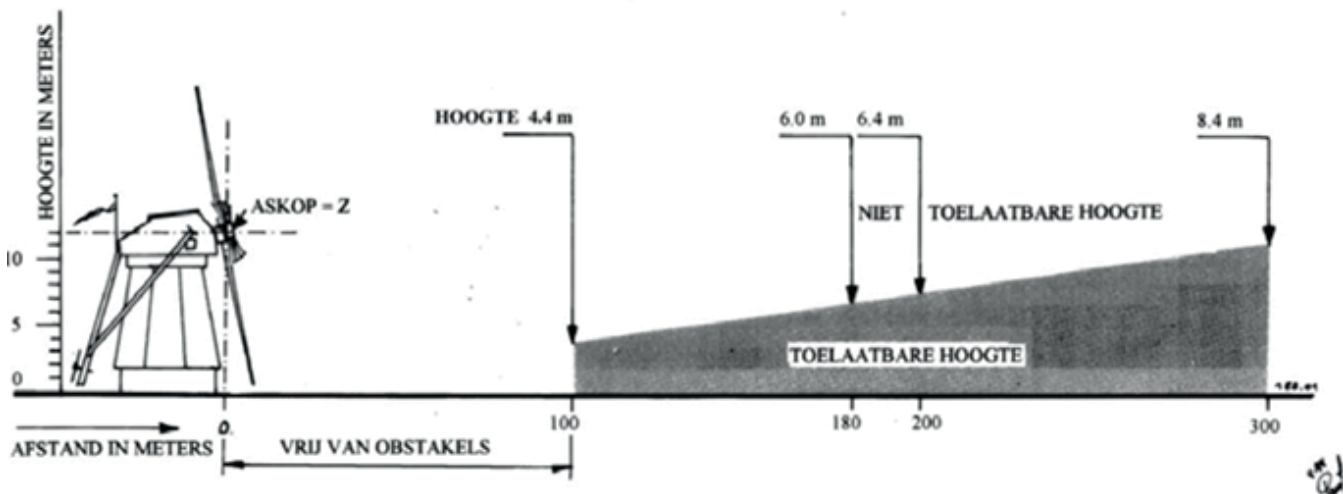

Fig.9.5.2.1

Toelaatbare bebouwingsafstand en -hoogte tot de grondzeiler uit voorbeelden 1 en 2.

Voorbeeld 3**Een stellingmolen met een vlucht van 24 meter en een stellinghoogte van 10 meter**

Bij een stelling-, belt- of bergmolen is de askophoogte z = helft vlucht + stellinghoogte. In dit voorbeeld is dat: $12 + 10 = 22$.

Hierbij moet je bedenken dat hoe hoger het obstakel, hoe groter de invloed op de aanstromende wind en hoe meer turbulentie. De berekening met toepassing van de formule geeft de toelaatbare obstakelhoogte in relatie met de afstand tot de molen.

We zien hoe ver een bepaald obstakel boven de stelling mag uitkomen of andersom geredeneerd hoe ver het van de molen af moet staan. Zowel de theorie als de praktijk wijst uit dat hoe hoger de stelling is, hoe verder van de molen af het punt ligt waar obstakels hoger mogen zijn dan de stelling.

Stellingmolens staan meestal in een gesloten gebied, dus dan geldt $n = 50$.

Hoe hoog mag een gebouw zijn op 250 meter van de molen?

$$H_x = X/n + c \cdot z$$

$$H_x = 250/50 + 0,2 \cdot 22$$

De maximale hoogte op 250 meter uit het hart van de molen is 9,40 meter, nog altijd lager dan de stelling. Pas vanaf 280 meter mag een gebouw boven de stellinghoogte van 10 meter uit komen.

Hoever moet een gebouw met een nokhoogte van 12 meter van de molen af staan?

$$X = 50 (H_x - 0,2 \cdot z) = 50 (12 - 4,4) = 50 \times 7,6 = 380 \text{ meter.}$$

Voorbeeld 4**Een stellingmolen met een vlucht van 26 meter en een stellinghoogte van 6 meter**

Hier is de askophoogte z = helft vlucht + stellinghoogte = $13 + 6 = 19$ meter. Tot hoever vanaf de molen dienen obstakels onder de stellinghoogte te blijven? De hoogte van het obstakel is dan 6 meter.

$$H_x = X/n + c \cdot z \text{ of } X = n (H_x - c \cdot z)$$

$$X = 50 (6 - 3,8) = 50 \times 2,2 = 110 \text{ meter.}$$

Verder dan 110 meter mag dus hoger dan de stelling gebouwd worden. De berekende schuine lijn geeft aan hoe hoog gebouwd mag worden.

$$H_{100} = 100 / 50 + 0,2 \times 19 = 2 + 3,8 = 5,8 \text{ meter}$$

$$H_{200} = 200 / 50 + 0,2 \times 19 = 4 + 3,8 = 7,8 \text{ meter.}$$

Ook hier geldt dat elke 100 meter verder 2 meter hoger gebouwd mag worden.

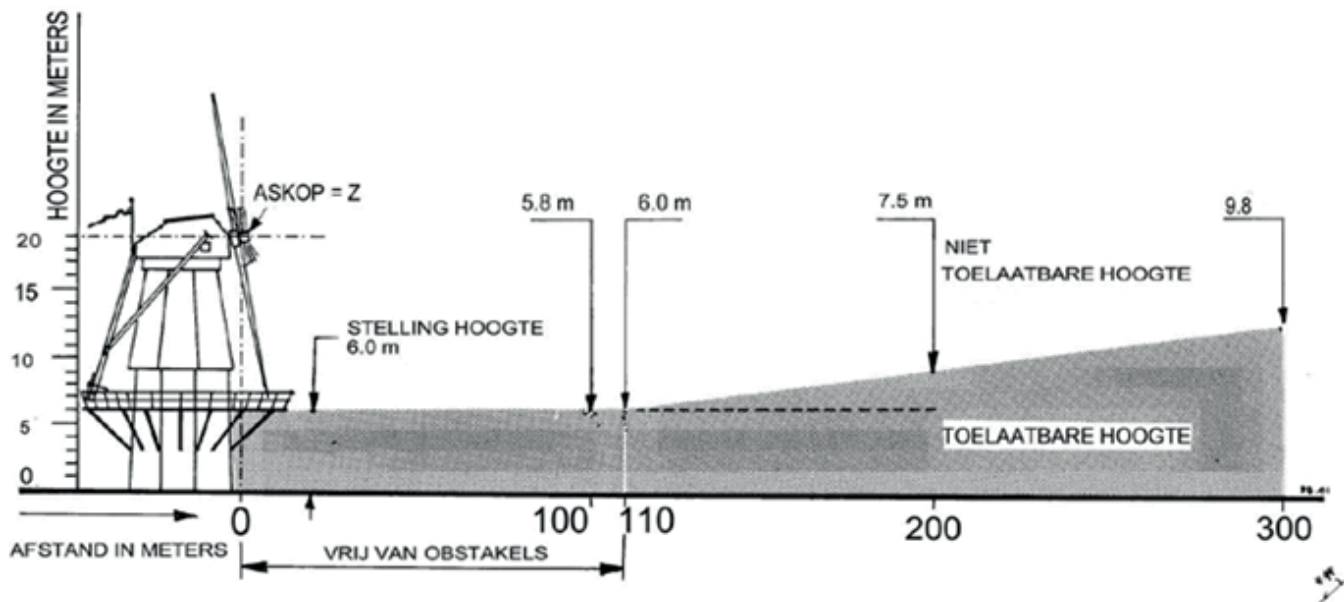

Fig. 9.5.2.2
Toelaatbare bebouwings- afstand
en -hoogte tot de stellingmolen uit
voorbeeld 4.

NB in de praktijk moet bij het berekenen van de toegestane hoogte van een obstakel ook rekening worden gehouden met de hoogte van het maaiveld (het oppervlak waarop een gebouw, molen of boom staat) ten opzichte van NAP. Het Normaal Amsterdam Peil is de referentiehoogte ofwel peil waaraan hoogtemetingen in Nederland worden gerelateerd. Als een obstakel hoger of lager staat dan de molen, moet de uitkomst hiervoor worden gecorrigeerd. Als de huizen in voorbeeld 2, die 2 meter te hoog zijn, bijvoorbeeld op +1m NAP staan en de molen staat op een dijk van +3m NAP, dan zijn ze niet meer te hoog. Staat de molen echter in een polder van -3NAP, dan zijn de huizen maar liefst 6 meter te hoog.

9.5.3. Tussenliggende bebouwing

Bij het beoordelen of een nieuw plan, dat volgens de formule te hoog is, uiteindelijk wel of niet gerealiseerd kan worden, moet ook gekeken worden naar tussenliggende obstakels. Immers als er tussen de te realiseren woonwijk uit voorbeeld 2 al huizen staan die hoger zijn of misschien zelfs een groter gebouw zoals een kerk, dan zal de bouw van huizen naar verwachting niet van invloed zijn op de windvang van de molen en ook geen turbulenties veroorzaken. Kritischer ligt dit bij bomen. Immers bomen kunnen sneller dan gebouwen worden verwijderd. Ze hebben niet het eeuwige leven en kunnen ook worden gekapt. Staat er bijvoorbeeld een windsingel van populieren tussen een nieuwe schuur die bij een boerderij gebouwd gaat worden, dan is het discutabel om de windsingel als tussenliggende obstakels te beschouwen. Het is dan aan de gemeente om de afweging te maken wat in dit geval zwaarder weegt: het belang van de windvang voor de molen of het economisch belang van de boerderij.

9.5.4. Mitigerende en compenserende maatregelen

In Nederland strijden veel belangen om een plek in de ruimte: wonen, recreatie, erfgoed, natuur, veiligheid en verkeer zijn allemaal functies die we met elkaar belangrijk vinden, maar die soms botsende wensen en eisen hebben. Het is niet realistisch om te verwachten dat elke molen, of het nu een water- of windmolen is, een perfecte biotoop kan hebben. Het is belangrijk dat we goed kunnen aangeven wat het belang van de molen is en hoe dat het beste gerealiseerd kan worden. Vervolgens moeten we accepteren dat de overheid een goede afweging van belangen maakt.

Zoals eerder gezegd, is het daarom belangrijk dat de molenaar, moleneigenaar of molenstichting zo vroeg mogelijk kan meepraten over een plan in de buurt van de molen. Soms zijn er aanpassingen aan het plan mogelijk die het effect van het plan op de biotoop van de molen verminderen of zijn er elders in de omgeving van de molen aanpassingen mogelijk die op die plek tot een verbetering van de molenbiotoop leiden. We hebben het dan over compenserende en mitigerende maatregelen.

Het lijkt zo leuk, een kastanje in de grond duwen, maar de gevolgen zijn later niet meer te overzien. Molen De Slokop, Spaarndam.

Mitigerende maatregelen zijn activiteiten met als doel om de oorzaak of het gevolg van een ongewenste gebeurtenis weg te nemen of te verkleinen. In het geval van de molen zijn het middelen om de negatieve effecten van een obstakel op de molenbiotoop te voorkomen te verminderen of te beheersen.

Mitigerende maatregelen bij windmolens zijn bijvoorbeeld het aanpassen van het type woning (een laagblijvende bungalow in plaats van twee lagen plus kap); het aanpassen van de dakvorm en dakrichting of ronde hoeken aan het gebouw; het gebouw half verdiept neerleggen zoals de sporthal naast molen De Rat in IJlst. En bij watermolens bijvoorbeeld ervoor zorgen dat er zowel water naar de vismigratietrap stroomt als naar de molen.

Compenserende maatregelen zorgen ervoor dat de aantasting van de biotoop, bijvoorbeeld het verlies aan windvang, op een andere manier worden vervangen, opgeheven of gecompenseerd. Dit kan bijvoorbeeld betekenen dat bij nieuwbouw van woningen aan de zuidkant van de molen, aan de noordkant hoge bomen langs een weg worden gekapt of dat een oude grote loods wordt gesloopt. Maar het kan ook betekenen dat bomen in de omgeving van de molen worden gekapt en worden vervangen door een laagblijvende soort of dat op een andere plek, verder weg van de molen, nieuwe bomen worden aangeplant.

Let er tenslotte altijd op dat ook afspraken worden gemaakt over groen in tuinen. In ieder geval moet in het omgevingsplan zijn vastgelegd dat de maximale hoogtes niet alleen gelden voor gebouwen, maar ook voor groen. Een aanvullende mogelijkheid is dat in de koopcontracten van de woningen een kettingbeding wordt opgenomen waarin een maximale hoogte van het groen in de tuinen wordt vastgelegd op straffe van een boete.

9.6. BESCHERMING VAN HET WATERMOLENLANDSCHAP

Bij watermolens moet er voldoende aan- en afvoer van water zijn. De planologische bescherming vindt plaats in de provinciale omgevingsverordening, het gemeentelijk omgevingsplan en de waterschapsverordening.

Het beschermen van de biotoop van de watermolen is maatwerk.

Om de volgende redenen kennen watermolens een specifieke problematiek.

- Een watermolen heeft een meer divers palet aan eigenaren met een groter aandeel particuliere eigenaren en minder (grote) overkoepelende stichtingen.
- Bij beleidsmakers en landelijke belangenbehartigers is er minder aandacht voor watermolens.
- Er is sprake van een grotere diversiteit aan landschappen, waardoor er geen 'eenvoudige', algemeen geldende biotoopformule is.
- De watermolen is vaak onderdeel van een landgoed of een hoeve.
- De kern van het vraagstuk is het stuwen (het reguleren van de waterhoeveelheid). Daaromheen spelen verschillende belangen, zoals landschapswaarden, de visstand en het behoud van de molen. Ook komen de laatste jaren nieuwe vraagstukken op het watermolenlandschap af, zoals verdroging, overstromingen en daarmee klimaatadaptatie.
- In veel wetgeving en plannen van de overheid zijn watermolens en hun omgeving onvoldoende juridisch en planologisch beschermd.

De Hooidonkse watermolen in Nederwetten, gemeente Nuenen, onderdeel van Pilotproject Watermolenlandschappen in Het Groene Woud en de Erfgoeddeal.

Voor het behoud én herstel van watermolens en van hun watermolenlandschappen is samenwerking tussen partijen van het grootste belang, denk daarbij aan betrokken overheden – naast het waterschap ook de gemeente en de provincie – landschapsorganisaties, molen- en erfgoedorganisaties en eigenaren van omliggende gronden. Partijen moeten daarbij gelijkwaardig om tafel zitten en dat is

bijvoorbeeld tussen moleneigenaar en waterschap nu niet het geval. Behoud en herstel van het watermolenlandschap hangt vaak samen met grote vraagstukken (zoals verdroging, natuurontwikkeling), of er zijn aanzienlijke ecologische belangen in het geding. Dit vraagt om een gezamenlijke aanpak.

Het gezamenlijk opstellen en omarmen van watermolenlandschapsrapporten laat al mooie voorbeelden zien, zoals in het kader van de Erfgoeddeal:

watermolenlandschappen.nl. Op deze website staan zowel kennisprojecten als uitvoeringsprojecten en wordt uitgelegd wat watermolenlandschappen zijn, wat het belang is voor de watermolen én hoe ze een rol kunnen spelen bij actuele vraagstukken.

In de jaren 20 van de 21e eeuw zijn verschillende eigenaren van watermolens aan de slag gegaan om hun biotoop te beschermen. We hebben een aantal voorbeelden verzameld.

- Watermolenlandschappen in het Groene Woud: vijf watermolenpaspoorten van bestaande watermolens en een quickscan met kansen bij verdwenen watermolens (Molenstichting Noord-Brabant)
[Watermolenpaspoorten in het Groene Woud](#)
- Watermolens en molenbiotopen, hun rol in het verleden, heden en toekomst, de watermolen van Spoordonk onder Oirschot (samenwerking van Molenstichting Noord-Brabant, provincie Noord-Brabant, Waterschap De Dommel en Waterschap Het Groene Woud)
[Watermolenlandschap Spoordonkse Watermolen](#)
- Historisch-ecohydrologische systeemvisie voor de Venbergse molen en haar molenlandschap: Natuur- en klimaat adaptieve ontwikkelingen bij een eeuwenoude watermolen (Erfgoed Deal project Watermolenlandschappen voor klimaatadaptatie)
[Watermolenlandschap Venbergse molen](#)
- Watermolenlandschappen, Bepaling en waardering van de invloedssfeer van watermolens in beekdalen in Limburg (Huis voor de Kunsten/Molenstichting Limburg)
[Watermolenlandschap beekdalen Limburg](#)

9.7. DE MOLENAAR ALS GASTHEER/VROUW

In paragraaf 2.2. hebben we gewezen op het belang van het creëren van draagvlak voor de molen en de molenbiotoop. Als je medestanders wilt krijgen voor het beschermen van de molen en de molenbiotoop is het belangrijk dat je draagvlak creëert. De molen moet een maatschappelijke meerwaarde hebben. Het kappen van bomen of het aanpassen van een bouwplan krijg je eerder gedaan als je kunt aantonen hoeveel schoolklassen je ontvangt, dat je bijvoorbeeld biologische en regionale producten verkoopt en vele bezoekers per jaar ontvangt, dan als je zegt dat twee molenaars het zo fijn vinden als de molen elke zaterdagmiddag draait.

Een rol die daarom niet onderschat moet worden is de rol van gastheer/vrouw. Een molen is naast erfgoed, een rijksmonument, vaak ook een toeristische trekpleister, een ontmoetingspunt voor de buurt, een winkel, een plek waar vrijwilligers tot hun recht komen, een duurzame producent, een uitgangspunt voor fiets- en wandelroutes en een plek waar geschiedenis wordt doorgegeven en verhalen worden verteld.

Kortom de molenaar moet de molen laten draaien en voor de molen zorgen en daarvoor ook de molenbiotoop bewaken én zorgen voor draagvlak. Op een werkdag ben je niet alleen aan het draaien of misschien aan het verven, maar je ontvangt ook bezoekers, toeristen en schoolklassen, je vertelt het verhaal van de molen, de molenaars en zijn omgeving, je verkoopt meel, olie of mosterd en misschien ook vruchtensap en kaas van bedrijven uit de omgeving.

Vergeet niet dat de molen er altijd zal zijn en dat jij slechts een passant bent die een aantal jaren op de molen mag passen. De molen heeft een maatschappelijke functie en het ondersteunen en zichtbaar maken van die functie kan helpen bij het behoud van de molenbiotoop.

9.8 TOT BESLUIT

De bedreigingen van de windvang van onze molens zijn groot. Het is niet overdreven te beweren dat bebouwing en ontwikkeling van groen de grootste gevaren voor de windmolens vormen. Watermolens kennen hun eigen bedreigingen zoals verdroging of juist overstromingen of ecologische veranderingen aan de beek die geen rekening houden met de watertoevoer.

In deze opleiding leer je hoe molens zijn gebouwd, worden bediend en onderhouden. Het is ook belangrijk als molenaar iets van de historie van molens te weten en de diverse typen te kunnen onderscheiden. Bovendien moet de molenaar de molen onder alle weersomstandigheden op verantwoorde wijze kunnen bedienen.

Het hoofdstuk over de molenbiotoop laat zien dat het voor elke molenaar eveneens van groot belang is dat molens wind kunnen vangen of voldoende water krijgen. Windmolens moeten rondom vrij staan en afsteken tegen de lucht. Dat bevordert het functioneren en het behoud van de molen en het vergroot de belevingswaarde.

Het draaien of malen met een molen garandeert het beste onderhoud ervan. Laat daarom na het behalen van het getuigschrift de molens malen in een passende omgeving en zet je in voor handhaving of verbetering van de molenbiotoop. Dit is voor de molen van het grootste belang.